

KALMAN MESARIĆ

DIVLJI PLES

KALMAN MESARIĆ / DIVLJI PLES

KALMAN MESARIĆ
DIVLJI PLES

Knjižnica Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu
Knjiga 122.

NAKLADNIK
Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu

ZA NAKLADNIKA
Zoran Turk

UREDNIKA
Mirjana Hrzić

JEZIČNA REDAKTURA ROMANA,
LEKTURA I KOREKTURA KNJIGE
Marija Oto

NASLOVNICA:
Korice prvog izdanja - autor Viktor Šipek

OBLIKOVANJE
Ivančica Srnec

TISAK
Tamposit Nedelišće

ISBN: 978-953-8488-13-9

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001241189.

KALMAN MESARIĆ

DIVLJI PLES
Refleks jednih poklada.

Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu
Čakovec, 2024.

DIVLJI PLES

Refleks jednih poklada

Nije moguće, da ne dođu
sablazni; ali teško onomu,
preko koga dolaze. –
(Luka 17.1)

28. siječnja.

Mi nismo još uvijek pravi ljudi, takvi ljudi koji bi mogli svjesno gledati u oči preuzetnom titraju našega života. Svaka sitnica nas smete i mi klonemo. Svi smo mi takvi i tješi me što si ne trebam to predbacivati.

Dragi Milane! Moj život je jedan vječni trzaj. Ja nemam nikakve otpornosti, nikakve duševne jakosti. Moja duša strepi i kleca pred svakom mišlju na kakvo novo predstojeće zlo.

Ne čudi se što zapadam u takvu klonulost. Ja sam svoje nemoći svjestan. Čemu da poziram i da ti pišem kako samosvjesno čekam svaku oluju i ne trzam ni pred kakvom kobnom budućnosti. Čemu? Moje je duševno raspoloženje u ovaj čas upravo takvo. I to priznajem bez svakog promišljanja. Ipak, vjerujem u srž vlastite nadmoći koja će u času potrebe doći do izražaja. Vjerujem u jakost vlastite duše. No zar se ta vjera može svuda, svagdje i neprekidno sačuvati?

Više puta zaokupi čovjeka neko čudno čuvstvo. Nejasne slutnje stvaraju mu u mozgu perspektivne vizije i ne može ih se nikako otresti. To su teški trenutci, puni tmurne zamišljenosti, koji polako vampirski ubijaju smisao života.

Zapad sunca bio je večeras osobito veličanstven. Ja sam kod tog velebnog, krvavog prizora na horizontu sjeo za klavir da u krikovima burnih akorda dam oduška svojoj bolesnoj sjeti. No

prsti su nesvjesno klizali po tipkama, a mojom se sobom provlačila bol, nalik na onu u mojoj duši. Nejasna, nijema i turobna bol. Polutama je bacala sablasti na sve predmete i one su slijedile svaku moju kretnju.

Pokucali su mi na vrata i predali listić – od Vjere. Piše mi, neka dođem, odmah neka dođem. Čeka me kod kuće.

Ja sam otišao, a sablasti su ostale u sobi i čekale moj povratak.

29. siječnja.

Milane! Ti znaš da bez Vjere ne mogu živjeti. Premda mi taj odnos poremećuje svaki sklad mog unutarnjeg života i onemogućuje svaki ozbiljniji rad, ne mogu ga se nikako otarasiti, već mu se danomice sve više približavam i stvaram sve tegotniju vezu. To mora da je naprosto tako. Sudbina, koji li bijes!?

31. siječnja.

Njezina tetka, to je prava aždaja. Paklensko nesnosni stvor. Dok se nije ona uplitala u naše stvari, sve je bilo lijepo, dobro i skladno. Nadzemaljski trepet naših zajedničkih bijelih ideala bio je putokaz ljubavi našoj. U ovaj se čas s gorkom boli sjećam svijetlih linija naših snova i naše uzajamne bestjelesne privrženosti. Aždajstvo Vjerine tetke i revolta krvi tamni sve. Gorko je i tište me te lijepe uspomene. – Ali misao je svemoćna sila i ona mi ih nesmiljeno reda pred srce i um, kao filmske slike na platnu. A ta kontrastna slika prošlosti i nejasno naslućivane budućnosti razderat će mi dušu.

Milane, Milane! Pomozi mi! Tebe čuva na svojim neokaljanim rukama priroda, narav. Tvoju dušu miluje stotinu bezazlenih i nježnih pogleda koji još nisu vidjeli život, podlost, puzavost i smrad. Ti spašavaš male dušice od krvopija. Ti si vođa i oslonac stupova Budućnosti. Ti si lučonoša Istine i Ljubavi. Pomozi, pomozi mi Ljubavlju, Istinom!

Zar ja, čovjek, smijem dopustiti luđačkom hiru blaziranih društvenih konvencionalnosti da me baca u očajne klonulosti jednoga slabića? – A ipak je tako. Trenutačno je barem tako.

Udišem i pljujem smrad, laž, cinizam. Zaronio sam na dno orgijskog materijalizma da iz kaljužnih dubina današnjega dana izvučem bijeli barjak prezrenog ideala.

Borba za ideale!

Hoće li mi to uspjjeti sada kada se pod pritiskom jedne nevidljive sile sve strovaljuje? Sada, kada se pod pritiskom te sile sve utapa u pijanoj igri šarenila, zlata, nacionalističkog šovinizma, šarlatanstva i ljudske samoprodaje, u tom stjeničnjaku varoši i harlekina.

Kako čeznem za selom, za svetom prirodom, da se odmorim od ovog gnusnog svagdanjeg života, koji se poput vrtuljka okreće ambiciozno i uvijek ostaje na istome mjestu. A mi, kao djeca sjedamo ponovno, s novim nadama, željama i iluzijama na drvenog konja i okrećemo se za groš od zore do mraka i opet ostajemo na istome mjestu, - svaki dan, mjesece, godine.

Uvjeren sam, da živi Vjera na selu, ne bi bilo došlo kod nje nikada do ovakvog unutarnjeg preokreta. Ona voli prirodu kao i ja i ne bi sigurno nikada težila ovakvim velegradskim gadarijama, kao sada. Ali tetka, ta njezina visokonosa tetka, ona to sve demonski sređuje. A Vjera, ona to rado... Ne, ne. Vjera ne bi bila nikada takva da nema nje.

2. veljače.

Prekjučer sam bio veoma uzrujan te više ni sam ne znam kakve sam ti sve pobrkanosti napisao. Oprosti mi, nastojat ću ubuduće biti što sređeniji. Imaš pravo, ja se ne bih smio toliko baviti mračnim mislima. Svim ću se silama nastojati popraviti. Ali vidiš, Vjera i njezina tetka dotjerale su me upravo u očaj svojim prekjučerašnjim namjerama. Danas naime, organizira jedan športski klub zabavu s plesom, na koju je tetka sa svojom nećakom pozvana, a to se, dakako, ni na koji način ne smije propustiti. One bi, međutim, išle na tu zabavu da i nisu pozvane.

Za taj ples trebala je Vjera, što se podrazumijeva, imati novu toaletu. I pomisli samo, molim te, htjela ju je poslati napola голу, u nekom smokvinom listu. Mislio sam da ću poludjeti.

-Ja ne dopuštam, rekoh u očaju, da Vjera nosi svoje tijelo, svoje meso na izložbu!

Ali da, kakvo ja uopće pravo imam da joj nešto dopuštam i ne dopuštam. Bilo je besmisleno isticati, u ovakvom trenutku, neki autoritet. Pa mi je jetko odgovorila njezina tetka.

-Kada bude, i ako bude Vjera vaša žena, možete ju slobodno zatvoriti u krletku i izdaleka joj se svaki dan triput diviti. Ali dok ona to nije, odgovaram ja za nju pred svakim vedra čela.

Misliš da je Vjera prosvjedovala protiv ovakvog oblačenja? – Ne, već nekim suverenim glasićem propjeva:

-Pa nemoj biti smiješan Branko; duboki dekolte i gole ruke zahtjeva najnovija moda.

O, ne bi bila ona tako govorila još prije pola godine!

Konačno mi je ipak nekako uspjelo nagovoriti ih da bude barem pristojno odjevena, kada već baš mora ići na ovakve glupe zabave. Vidio sam toaletu koju će večeras obući pa sam se malo umirio. Moguće i nije to sve tako zlo kako si ja predstavljam. Duh vremena, a za njim klipše sve, staro i mlado. Mislim da će se ona

dati ipak vratiti i zadržati na onom započetoj putu našeg međusobnog razumijevanja i sreće. Sreće, Milane! Kako smo bili sretni. Ali ja prozirem tetkine namjere i razumijem tu promjenu: ona ju hoće što prije udati, naći joj dobru "partiju".

Vjerina je tetka jedna posve obična žena. Vjera je sama promatra često nekim sažalnim smiješkom. Stoga se nadam da joj neće uspjeti steći nadmoć nad Vjerinom voljom. Ipak je u nekim stvarima, koje su naoko sitnice, pod njezinim utjecajem. To je upravo ono što mi smeta. A tetka je lukava.

No ja se pouzdajem u Vjeru. Ona je tako dobra, tako dobra. Sve će biti opet dobro kao prije, ujesen, i u ono davno proljeće. O proljeće, kako ga teško čekam!

Oprosti, ja sam zaista opet nešto nesređen.

3. veljače.

Sinoćnja je zabava tekla, kako se to govori, vrlo animirano. Štoviše, ja se sam nisam dosađivao onako neizdrživo kao obično. Bez dvojbe je ogromna glupost što ja uopće idem na plesove, a još je veća hipokriza prema samom sebi, prema vlastitim osjećajima što na tim plesovima za vrijeme odmora šecem s Vjerom po dvorani ispod ruke i razgovaram s njom i to u ufitiljenoj pozi najkavalirskog plesača.

-Umalo nisi došla danas gola na ples, produžim neki banalni razgovor s Vjerom. – Ličila bi, eno, na onu djevojčicu s napadno našminkanim očima.

-Ti imaš vrlo zastarjelo mišljenje, Branko, priznajem da nije lijepo, no moderno je.

-Tako! Nije lijepo, no moderno. Meni se naprotiv čini, odgovorim joj, da si ti i sve tvoje pristalice zastarjelih, kako ti to kažeš, mišljenja.

-Dopusti da je to ipak odviše konzervativno. Ti si jedinstven u svojim idejama. Neka bude svakome slobodno činiti sve po vlastitoj volji.

-To upravo i jest ono što ovo nije vaša neposredna volja.

-Ha, ha! Već čija je to volja da ja uzmem haljinu s dekolteom ili visokim ovratnikom, kako bi to ti valjda htio?

-Da te prije nešto upitam. Po čemu vi usklađujete način svojeg odijevanja? Radite li si vi same nacрте za haljine?

-Smiješno, pa za to su modni listovi.

-Vrlo dobro. Bit će, dakle, da je dotični modni industrijalac i trgovački spekulatant neki osobiti telepat, čarobnjak, što li, kada unaprijed pogađa željice vaših slobodnih volja.

-Ah, mudrolija li! On poznaje ženski ukus, a naša se volja prilagođava lako dobrom, takoreći, vlastitom ukusu. Uostalom, čemu taj dosadni razgovor?

Vjera je nestrpljivo željela da prestanem o tom govoriti, a još bi radije, da je muzika zasvirala novi plesni komad jer na taj način bilo bi njezinoj želji dvostruko udovoljeno. No ja sam nesmetano nastavio:

-Smatram, draga Vjera, da upravo u tom i leži sva spekulativna rafiniranost modnog trgovca, da djeluje na vratolomne skokove vašeg ukusa. A vi ropski slijedite svaki trend bilo kakve modne industrije.

-Pa to i jest izražaj slobode.

-Ha, ha, ha! Sada se moram ja, makar nehotice, smijati. K vragu to vječno naglašavanje slobode. Zar je definicija slobode biti rob tuđih interesa? Ako već i živimo u nekoj eri slobode, u neku se pravu slobodu ne bi smjelo uopće vjerovati...

-Vidiš da si silno konzervativan! – I ako ne možemo imati onu slobodu, kakvu su si neki naivci umišljali u svojoj piromaniji zardalnih traljivosti i spona, ipak imamo pravo očuvati, odnosno steći, individualnu, primitivnu slobodu duha i volje.

-Treba, moramo imati neke smjernice, nešto će smeteno Vjera.

-Tuđe?, upitam. – Čemu? Neka slijedi svatko smjernicu svoje vlastite želje. – To znači sloboda volje.

-Pa dobro. Nekome može i njegova vlastita volja naložiti da se napola obuče.

-Zdravom čeljadetu ne!

-Zašto?

-Najjednostavnije. Nema posljedice bez uzroka.

Vjeri postade ta tema već zaista nesnosna. Opazio sam joj to na licu i prestao o tome.

-Ti si, Vjera, prijašnjih vremena mnogo puta dokazala da me uistinu vrlo ljubiš i...

-A sada?

-Pa jest, i sada, ali vidiš, to je čudnovato...

-Što je čudnovato, prijekorno će Vjera. Ti valjda ne sumnjaš u moju ljubav?

-Nipošto, no ipak nije više ono što je nekoć bilo.

-Sam si kriv. Uostalom, to se tebi samo pričinja.

-Na primjer, da više voliš ples, nego moje društvo, to je barem jasno i ne pričinja mi se.

-Nisam nikada izbjegavala tvoje društvo, baš naprotiv.

-Jest, jest. A stara povjerljiva privrženost?

-Ona se mogla umanjiti jedino nehotice i bez moje krivnje.

-Svakako, krivo je vječno maštanje o zabavama.

-Čudnovato, i tebe može ovakva sitnica smetati.

-Sitnica!?! – Kako u čijim očima.

-Ja o plesu nisam nikada razmišljala potanje pa i ne znam zapravo što da ti kažem. Ali tvoje definicije su grozne.

-Treba razmišljati.

-Ni onda ne bi našla ništa zla u njemu. To je barem nešto najprirodnije da se poveseš, da poskočiš. U tom nalazim užitak, razonodu.

-Površno shvaćanje.
-Cijeli svijet pleše.
-To je najtragičnije...
-A tebe će ismijati svatko.
-Spreman sam na protusmijeh.
-Ne, ne. Ples je u neku ruku čovječja prirodna potreba.
-Divljačka potreba! Hiperborejska...
-Bilo kako, ali lijepo je, lijepo. Ah! – uzdahne i okrene se na peti.

Stanka.

Stisnuti parovi šetali su oko dvorane. Jedni bijahu silno zaposleni lepezanjem, a drugi su pomno pazili da zadrže međusobni korak.

Na galerijama, kuda se uzdigao sav dim iz dvorane i vukao od stijene do stijene u gustoj svijetlosmeđoj magli, sjedili su neplesači kod vina. Za vrijeme plesa zirkali su dolje u dvoranu, a oči su im se pasle na golim grudima poskakujućih i zamamnih plesačica.

-Gledaj!, prekinuh šutnju i pokazah prema jednom skupu polusijedih dama, kako je tvoja tetka danas dobro raspoložena.

-Jest, nasmije se Vera, isto tako bez razloga, kao što se i bez razloga često ljuti.

-U zadnje se vrijeme nešto namrštila na me, đavo bi je znao.

-To je samo zbog toga što razglabaš vječno te tvoje teorije. Ona je bila još prije nekoliko godina najbolja plesačica u gradu.

-No, naravno, pa i sada bi još zaplesala.

-I ti ćeš još postati oduševljeni plesač. Ja se barem nadam.

-Ha, ha! Smatram da neću.

-Vidjet ćemo. Na koncu, tebi je ipak nesnosno na tim zabavama. Mora da se silno dosađuješ.

-Dosađno zbog toga što sam ne plešem, nipošto, već zbog toga što tebe gledam kako plešeš.

5. veljače.

Jučer sam bio cijeli dan zaposlen jednom kompozicijom. Uhvatio sam divan motiv i to na neobičan način.

Neki je čudan i silan i dosad nepoznati osjećaj zavladao nadomnom. Taj me sili da ti to pišem. Čovjek se u nekom drugom slučaju ne bi uopće osobito osvrtao na takav susret, koji ću ti opisati, ali ovaj je put to nešto čudnovato.

Ne mogu nikako otkriti dublje značenje tog osjećaja. Neki fatum...

Sigurno si i ti već vidio one siromašne, bijedne stvorove ciganskog podrijetla, koji obilaze svijetom s harfom pa si tako svoj život produljuju. Polazeći jednom ulicom u predgrađu, opazim dvije ovakve bijednice. Jedna je vukla ogromnu harfu na leđima, a druga je nosila u kutiji dresirane miševе i srećke. Zaustavio sam se i nehotice pogledao tu ubogu i klonulu bijedu i bolest.

To mora da je strašno, Milane, vucarati se ovako po svijetu za tvrdu koranicu kruha. Harfom i miševima uzdržavati svoj, a moguće i svoje djece život. Pred sljedećom kućom zaustavile se i one. Djeca su ih okružila i gledala znatiželjno male bijele mišice kako vuku za sekser¹ svojim sitnim zubićima blankete sreće.

Žena s harfom svirala je ozbiljno neku tužnu prastaru melodiju i zahvaljivala nijemo glavom za dobačeni joj sitniš. Melodija je bila otrcana, ali se kroz cijelu sentimentalnu harmonizaciju provlačila neka srebrna žica, koja je s vremena na vrijeme zvučala kao neki teški, duboki uzdah pomiješan tihim suzama. To, čas zvučnije, čas prigušenije stenjanje žice tako mi se usjeklo u pamćenje da sam, čim stigoh kući, sjeo za klavir kako bih ustalio te motive. Poslije sam komponirao bijednu, bolesnu i

---

¹ sitan novac u austrougarskim krajevima

plačnu fantaziju i što sam je više puta odsvirao, tim sam jače osjećao srodnost te fantazije s mojim duševnim raspoloženjem.

Nekako sam spokojniji, nekako vedriji. Istina, zadnja zabava, kao i svaka, ostavila je grebotine u mojoj duši. Ali odlučio sam što manje misliti na te neugodnosti. Hoću zatomiti te misli trivijalnom nadom da će biti uskoro bolje.

Ovaj put smo ostali samo do dva sata poslije ponoći. Tetka se tako udobrovoljila, da me nazivala, moj dragi Branko, a Vjera je, po običaju, mnogo plesala i bila drugi dan, po običaju, umorna. Tetka mi savjetuje i tumači kako bi bilo dobro da i ja plešem.

7. veljače.

Danas sam išao šetati s Vjerom. Uzalud, nema više one uzajamnosti i blaženstva među nama kao nekada. A ja je ljubim sve više, sve jače i jače. Njezina prisutnost čini me drugim čovjekom. Njezin smiješak podaje mi bezbrižni zaborav svih nesnošljivih briga i trzavica, a njezina slatka riječ utječe mi na dušu poput nježnog zvuka proljetne pjesmice novoga života. Ona je čini mekom i osjetljivom. Koliko smo puta nekada tumarali jedno kraj drugoga šuteći, a naša je šutnja govorila više nego najljepše riječi ljubavnih izljeva. Vrijeme nam nikada nije bilo dugo. Katkad smo nijemo promatrali zalazak sunca, a katkad razgovarali, oprezno i tiho, da ne povrijedimo i ne smetemo mističnu tišinu tople duboke šume. Mrak se obično spuštao neopaženo i mi ga nismo primijetili dok nije mjesec nasmješljivo zasvijetlio i bacao sablasne sjene drveća oko nas. Tada smo brzo krenuli kući. Rastajali smo se s nekoliko riječi, gotovo nijemo, no mi smo se razumjeli, naše su misli bile iste, naši su pogledi govorili sve.

Jednom riječju, ona je u tim trenucima bila moja svetinja, moj idol.

A sada? Sve je to tek jedna trzava uspomena.

Nemoj se čuditi, Milane, što sam ti prije tako malo pisao o njoj. Moja je sreća bila prevelika i živio sam samo za nju.

Sada, u trenucima iskušenja i duševne poremećenosti moram iskaliti svoju bol i podijeliti ju s tobom da je lakše podnesem. Ne, ja nisam izgubio još svu nadu. Ona se malo udaljava od mene samo zato što se ja ne mogu zagrijati za njezine zabave, za ples. Ali ona me još uvijek voli i ja ću joj uspjeti dokazati da su moji nazoni ispravni. Ta ona je tako bezazleno dijete. Ona ima tako povjerljive duboke smeđe oči. I kako se samo slatko smije! Vjeruj mi, dragi Milane, ona nije zla, ni ne može biti. Njezina je jedina mana što tako ludo voli ples. Pa zar je to zaista njezina krivnja? Vidiš, ja je opravdam sam pred sobom. Zar ne pleše danas cijeli svijet? Zar se ne vrti u jednom luđačkom kolu mahnitom, bjesomučno sve, sve: i globus i ljudi i životinje. I baš to bezglava vrtnja kozmosa uzrok je svih razvratnih posljedica: zgaženih srdaca, popljuvanih lica i prezrenih krvavih suza ljudskih klasa i nacija. A ta vrtnja, okretanje, mahnitost, ima bezuvjetno i individualnih žrtava svog moloha².

U trenucima, kada bolest goni strast i erotizam do životinjske krajnosti, i čovjek žvače u pomami žutu pjenu, poput bijesnog ždrebeta, a krvave oči bode u meso, ruke, lice, usne, grudi i noktima krvavim svilena vela čovječnosti dere i leti, stišće, vrti se, guta pohotno i postaje – svinja, u tim trenucima proždire moloh pomamne pohote djecu Čovjeka svetoga sa srcem i razumom.

---

² neman koja sve proždire, ono što zahtijeva strašnu žrtvu

8. veljače.

Opet neki ples. Vrlo nerado idem, ali moram. Jer ako ne idem, otići će Vjera i tetka bez mene. To je tetkina želja, a i Vjera vrlo rado ide. Ne znam što bi bilo bolje; da ne idem, pa da se mučim i budem bez nje ili da idem pa da se mučim i budem s njom.

Večer.

Moram ići. Već sam se i obukao. Bolje je da idem, bit ću barem s njom. Dragi Milane, to je muka, to je užasna muka!

10. veljače.

Premda dolazim k Vjeri redovito u određeno vrijeme, ipak mi je danas pisala da dođem tamo. To je nesumnjiv znak da me svejedno voli.

Svi su bili dobro raspoloženi. Tetka se, dapače, zadržala dulje vremena kod nas i vrlo prijazno razgovarala. Na odlasku mi reče da mora obaviti vrlo važan razgovor sa mnom, ali da ćemo drugi put podrobnije porazgovarati.

Vjera bješe osobito vesela jer je stiglo pismo njezina brata Zvonka iz Amerike. Piše da će se uskoro vratiti u Europu.

Ona se svog brata jedva sjeća. Prije petnaest godina otišao je od kuće, a u to se vrijeme vrlo rijetko javljao. Začudo, gaji ona neku ljubav još prema njemu i često ga spominje. Moguće se ponosi već samom mišlju što ima brata.

Kao dvadesetpetogodišnji mladić pronevjerio je u jednoj banci oveću svotu novaca i onda pobjegao. Na njegov se grijeh kroz petnaest godina zaboravilo, a sada već ima navodno silni imetak. On, doduše, nije nikada o tome pisao, ali tako se priča.

Tetka je, međutim, već više puta govorila Vjeri: - Tvoj je brat

nevaljanac. Da je za što, brinuo bi se za te, ne bi se potucao po stranome svijetu.

Tako Vjera još uvijek ne zna zapravo kakav je čovjek taj njezin brat, dobar ili zao.

Kad joj je otac umro, toga se uopće ne sjeća. Majke se sjeća, i to samo kao u snu, na odru. Kao neka daleka sjena, lebde joj pred očima one svijeće, ono cvijeće i onaj blijedi mrtvac. A o bratu je jedino što zna, da je onda bio s njom, da ju je na koljenu cupkao i govorio joj: - Ti si malo siročce. Nemaš oca ni majke. Ne znaš ništa, ne znaš kakva si sirotica.

Ona je ostala kod bake, a brat je za kratko vrijeme otišao u Ameriku. Već je odrasla, išla u školu, tek onda se on javio jednim kratkim pismom. Poslije opet dugo ništa i opet jedno pismo. Tako je u velikom razmaku i ovo današnje stiglo.

Bit će da ga tetka nikad nije osobito voljela. Ali razne glasine o njegovu bogatstvu, čini se, da su omekšale tvrdo srce svojeglave tetkice i ona se počela sve više zanimati za svog američkog nećaka Zvonka. U svojoj diplomatskoj naravi mora se, stoga, pokazati Vjeri što ljubaznijom, a prema tome i prema meni. Vjera, premda ne voli svoju tetku tako, kao što je baku voljela, no ona se već od svoje desete godine, otkad je baka umrla, tako privikla na nju, da ne vidi niti njezinu zagrižljivu zlu narav, niti njezino pretvaranje.

Ipak je tetka veliki diplomat.

11. veljače.

Tetka me pitala što mislim sa ženidbom. To je njezin vrlo važan razgovor premda dobro zna, kako ja sam teško čekam da se to dogodi. Mogu li prije negoli što imam posve stalni dohodak? To je opet neka nova njezina politika. Samo još pet mjeseci, onda ću joj stati na prste, onda više neće moći raditi eksperimente s mojim osjećajima i spekulacijama s Vjerom.

13. veljače.

Nema tog čovjeka, pa niti među najozbiljnijima, koji se ne bi ponekad neobično i prekomjerno obradovao nekoj stvari. To prekomjerno veselje jest tako subjektivnog značaja, da se netko više puta zanese zbog bilo kakve najluđe sitnice ili najneznatnije stvari, koja zapravo ne daje nikakav povod abnormalnoj provali ljudskih osjećaja. Iz toga proizlazi pojava da je svaki čovjek katkada, češće ili rjeđe, bačen u vrtlog vlastite životne abnormalnosti, koja ga u svom trenutačnom kovitlanju čini smiješnim samome sebi.

Ne znam u kakvom prirodnom skladu stoji taj čovječji ekstremni poriv osjećaja s ekstremom sveopćeg ljudskog poriva potrebe za vrhuncem rasonode i takozvanog uživanja. No kako je to kod čovjeka nepredvidljivi trenutak, tako je to kod općeg ljudstva unaprijed određeno vrijeme.

Pokladno vrijeme ubraja se, u prvome redu, među takozvanu unaprijed određenu epohu sveljudskog prekomjernog veselja, dakle ludovanja. Osobito se ovih poklada uzvrtjelo sve. U gradu je dnevno nekoliko zabava, plesnjaka, reduta³, maškarada i kako ih sve ne zovu. Znam da kod tebe na selu nije mnogo bolje, ipak je sve u manjem, prirodnijem, ako već ne čednijem stilu. Eto, takvo vrijeme, pa sve badava. To je jednako djetetu koje se našlo pred hrpom slatkiša. Ono ih jede i jede, trpa ih u sebe silom, više ne može disati, no ono ih jede dalje, dok napokon ne problijedi i izbac i sve van što je pojelo. Tako i ovi ljudi. Omamljuju se nekom hinjenom bezbrižnošću, dok im se opet ne pojavi pred očima kruta životna zbilja; oni problijede, ali čekaju drugu takvu zgodu da je opet, omamljeni lažnim ružičastim bojama veselja, prihvate i pridrže u bezumnom zagrljaju do kraja.

---

³ krabuljni ples, zabava pod maskama

Danas smo pozvani u jednu privatnu kuću na bal. Kako je to glupo što se ja vucaram po tim balovima, ali vidiš, moram. Reci, Milane, što bi ti učinio na mojem mjestu?

14. veljače.

Neki ljudi razumiju naprosto da žive. Naravno na ovaj njihov osobiti način. Ti su ljudi pronašli najnevjerojatnija sredstva da profine i istančaju sve one niti koje vode u tajanstvene zakutke vrelih, bezmjernih uživanja i podavanja bezumnoj trenutačnosti.

Pisao sam ti u zadnjem pismu da ćemo otići na jednu kućnu zabavu. To je bilo kod obitelji B-ić. Ta se obitelj sastoji od udovice i triju kćeri. Prilike tih ljudi nisu mi poznate niti sam se ikada zanimao za njih, no vode se o njima, upravo seoska naklapanja. Ja sam si stvorio sada također neki sud o njima, ali ga ipak ne mogu samo tako naprečac izreći. Kratko ću ti ih opisati pa si stvaraj sam sud i uvjeren sam da će se naši sudovi u potpunosti podudarati.

Gospođa je vremešna žena s bijelom kao snijeg kosom, zlatnim naočalama na nosu, teškim naborima na licu i bijelim "zdravcatim" zubima u ustima. K tome, još ima jedan vrlo oprezan jezik kojim sipa slatke riječi oko sebe staračkim dostojanstvom. Njima na trenutke privlači i opet odbija te tako ne možeš nikada biti na čisto s njom. Jednom riječju, na prvi pogled, časna matrona. Takvih karakterističnih tipova ima mnogo.

Kćeri su joj se prema dobi, visini i svemu, upravo svemu, progresivno poredale. Počinju s dvadeset i dvije godine, završavaju sa šesnaest; počinju s metar sedamdeset i pet, završavaju s metar i pedeset; počinju s rafiniranošću, završavaju s naivnošću. Lica im nose obilježje gradske ljepote, a toalete velegradskog ukusa. Uz to me vrlo smeta što sam opazio jednom kod najstarije, Zlate. Zamisli si dobro sljedeću sliku pa ćeš vidjeti

kako na čovjeka porazno djeluje, kad se takvo što primijeti kod, makar samo vanjštinom, pristalih bića.

Elegantna svilena toaleta, proračunani pariški kroj pod kojim se svaki zamamljivi oblik ženske golotinje izazovno ističe. Kao dukat žuta kosa, kao đavo crne obrve, krasan, najukusniji šeširić, svilene čarape, koje daju nožicama pikantan izgled, male lakirane cipele broj trideset i pet, - dakle "šik" od pete do glave. Sada si još pomisli kako capka samosvjesno i ponosno svojim nožicama, a oči i usta drži spremnima na koketni osmijeh i ako joj kod toga još dobro pogledaš u noge i opaziš kako se kod svakog koraka iz njezinih krasnih lakiranih cipelica naivno osmjehuje, na peti od čarape, velika rupa kao nekadašnja austro-ugarska srebrna petokrunška, onda imaš potpunu sliku, i mislim da ti ne treba više.

Smatram da neću učiniti krivo, ako ih sada sve tri, a i majku kao četvrtu, opišem jednim potezom:

„One su pune pretenzija ni za čim drugim, već za udobnim životom, naravno, prema njihovom dimastom i bezračnom gradskom shvaćanju.“

Susreo sam kod njih nekoliko zanimljivih ljudi. Neki mladi izvrstan pijanist i u potpunosti glazbena duša, koji je osuđen da dnevno mučnih pet sati razbija tipke na klaviru u nekom kinematografu, pobudio je u meni osobiti dojam. S njima sam razgovarao mnogo o najmodernijim skladbama.

Uza sav trulež, u koji je društvo zakopalo tog, ispod kinematografske plahte zgušenog umjetnika, glazba mu je najveći i jedini duševni užitek. On je njezinim sveobuhvatnim valovima tako zanesen, da ne primjećuje kako je čemerni kalež njegova svakodnevnog trpkog kruhoborstva, iz kojega srče kap po kap svog razorenog bivstva. Zvukovi glazbe, čiju dubinu ljepote nije kadra zamijeniti nikakva riječ, ni pjesma, ni dijetlo, ni kist, jedina je točka koja ga je u životu zaustavila kod sebe. Glazba, čiji je jezik jedinstven, i kojega nije pobrkala babilonska objest naroda, ta

glazba kadra je prodrijeti do dna ljudskog osjećaja i da mu, ne samo u imaginaciji, već i u pravom ćutilnom duševnom raspoloženju, prikaže svjetove i vječnost. . . . Ona živi svojim izrazitim životom u svemiru, a sveti i svijetli bljesak njezinih zvukova isto su tako zajednička svetinja svemira kao i sunčano svjetlo.

Bio je tamo također neki student Žeravić. Simpatičan i povjerljiv čovjek. Jedan od onih kojima se na licu samo njihova unutrašnjost, a ne i njihovo znanje, čita. Premda sam ne svira nikakav instrument, jako ga zanima glazba i s razumijevanjem uživa kod svake i najteže interpretacije.

Koliki je tek užitak razgovarati s njim o različitim problemima.

Nešto sam odviše otegnuo to pismo pa se neću osvrtni na ostale ljude koje sam tamo sreo. Moram završiti jer si ti zaposlen zacijelo mnogočim korisnijim od čitanja mojih pisama.

17. veljače.

S Vjerom ne mogu već nekoliko dana pametno razgovarati. Silno je zaposlena priredbom kostima za maskirani ples. Kod toga joj pomaže svojski njezina prijateljica Zlata, najstarija od triju sestara obitelji B-ić. Tetka prati cijelo to komešanje s velikim interesom.

Vrlo mi je neprijatno Vjerino prijateljevanje sa Zlatom. One se poznaju već od prije, no pravo je prijateljstvo nastalo tek na ovopokladnim zabavama.

Kako sam morao biti smiješan nedavno na jednoj ovakvoj zabavi.

Ples je u punom jeku. Kod jednog stola sjedi nas troje: tetka, Vjera i ja.

-Kako se već u početku društvo tako divno animiralo!, primjećuje tetka.

-Da, rekoh, ljudi su jutros prestali plesati, a večeras započeli. Dijeli ih samo jedan crni prospavani dan pa se odmah snalaze.

-Mesnate figure bez života bolje da ostanu u svojem krevetu i snatre o stidljivim pogledima i uzvišenosti idealne ljubavi.

Ta tetkina, s uobičajenom zagrižljivošću izrečena banalna primjedba, išla je mene. Nisam htio primijetiti to, zato se ona nakon stanke okrene Vjeri, i da me još više bocne, reče:

-Ti ćeš, čini se, ostati ovaj put "prodavati peršin". (To je neki vulgarni izraz, a znači: ostati sjediti bez plesača.)

-Naplesat ću se još dosta cijelu noć – odgovori joj posve ravnodušno Vjera.

Sada sam istom primijetio tešku Vjerinu situaciju. Cijele večeri nije došao nitko da je zamoli za ples, a već je prošlo jedanaest sati.

Mora da je to bilo vrlo teško i nesnošljivo Vjeri koja je tako strastvena plesačica. A jedini uzrok, što je ostala tako dugo bez plesača, bio sam bezuvjetno ja. No ona me nije prekorila niti jednom riječju. Niti jednim znakom nije odavala svoju zlu volju.

To je opet dokaz njezine ljubavi. Barem si ja to tako tumačim. Jest, ja sam uvjeren, da me ona voli, pogotovo kada pomislim na njezin postupak kod rastanka nakon ove zabave.

Situacija je postala sve nesnosnija. Tetka se sve više i više mrgodila.

Kod susjednog stola sjedila je Zlata zadihana, umorna i znojna. Nemarno je odbijala tanke zmijsko-vijugave dimove cigarete, a s vremena na vrijeme zahihotala bi se izazovno, pijano i grubo. Njezina su se dva kavalira vrtjela oko nje prema taktu njezinog miga i zapovijedi neizrečene želje, kao dvije marionete na uzici.

-Dođi ovamo Vjera! – zaviče nenadano Zlata prema našem stolu.

19. veljače.

Jučer me posjetio Žeravić, onaj student, kojeg sam upoznao kod obitelji B-ić. Jako su ga zanimala moje kompozicije te sam mu odsvirao nekoliko odlomaka moje Vizije. Poslije smo razgovarali o raznim stvarima, među ostalim i o pokladama. Kod te smo se teme dulje zadržali.

-Ljudska je potreba, kaže on, raznoditi se, dati oduška svojem čuvstvu u nekom veselju, u bančenju, u poskakivanju i smijehu. Naravno, nepojmljivo jest zašto je, kako vi kažete, određeno za to upravo pokladno vrijeme. Međutim, to vrijedi samo kod jedne šačice ljudi, drugi se vesele cijelu godinu. Ali to je kod nekih ljudi preča potreba nego kod drugih jesti.

-Po mojem sudu, rekoh, nije to baš tako prijeka potreba jer mnogo ljudi takvo što uopće ne razumije, odnosno, neće razumjeti.

-Vi priznajte sami da se svaki čovjek katkad previše razveseli.

-Izvolite, gospodine Žeraviću, postaviti tom veselju, pa bilo ono i prekomjerno, ipak stanovite granice.

-E kod raspojasanosti nema granica.

-Tako je, tako! S time se slažem – rekoh. Treba, dakle, samo razlikovati prekomjerno veselje od raspojasanosti. Između ova dva pojma mora se bezuvjetno postaviti jedan stupanj diferencije.

-Vi, dakle, dopuštate da se netko prekomjerno razveseli i zamjerate mu, ako se u potpunosti poda posljedicama tog veselja.

-Čovjek se može neobično obradovati i najnevinijoj stvari, dakle je i ta radost, taj ushit najneviniji, čovječji, naravan. Ali čim se on premješta u položaj podavanja takozvanoj pomami i raspojasanosti, što vi nazivate posljedicama veselja, onda je to pohotno uživanje, uživanje sa svjesnim ili nesvjesnim namjerama da se udovolji niskom nagonu.

-Takvim vi smatrate i ples?

-Stanoviti su plesovi, bez dvojbe, vrhunac izljeva raspojasanosti.

-Imate pravo, odobri mi Žeravić, i nakon kratkog razmišljanja nastavi: - Ipak, pri tom prosuđivanju moramo biti vrlo oprezni i nipošto prestrogi. Uzmimo na primjer karakterne plesove. Neki nazivaju te plesove granom umjetnosti.

-Umjetnost!/? Recimo radije vještina. Napokon, apstrahirajmo ovdje karakterne plesove, oni se ne plešu uz svaki ulični vergl. To je nesumnjivo nadarena vještina i prirodena osobina. Poznavao sam jednu djevojčicu od kojih pet šest godina koja nije imala pojma ni o kakvim baletnim niti karakternim plesovima. Ta je djevojčica, kada je čula svirati stanovite melodije na klaviru, kao opčarana stala i počela je raditi, točno prema taktu melodije, najneobičnije i skroz karakteristične geste i figure. Za to je vrijeme bila kao u nekoj ekstazi.

-Dakle vidite!

-Priznajem, rekoh mu dalje, potpuno priznajem karakterne plesove osobitom i prirođenom vještinom. Ali plesovi s proračunanim i bestidnim kretnjama pjenušavog nagona krvi moraju se svakako osuditi.

-Jest, potpuno se slažem, brzo će Žeravić, i odmah ću vam također reći zašto se moraju osuditi. Pokušat ću to gledati objektivno, ukoliko se to da promatrati s takvog gledišta.

Eto vidite, meni se ples također ogadio i to od onoga časa, kada sam ga prvi puta primijetio. Među nama je razlika moguće samo u tom, što ga ja ne promatram tako tragičnim okom kao vi.

-Bio sam dječak, nastavlja je Žeravić, od kojih sedam godina kada sam vidio svoju majku gdje pleše, i to jedan od najnedužnijih plesova – neki sada već zastarjeli valčik. Od tog vremena pamtim ples i nesnosan mi je i odvratn do krajnosti. Onog trena, kada sam vidio svoju majku gdje pleše, uzburkala se

tako moja djetinja duša, da će tragovi tog čuvstva ostati vječno u meni. Zavukao sam se onda u jedan kut sobe i plakao jadno, žalosno i dugo. Da su me pitali zašto plačem, sigurno ne bih znao reći. Tako je to čuvstvo odvratnosti za ples raslo i razvijalo se sa mnom. Došlo je vrijeme kada su me prilike natjerale da plešem. Jest, ja sam imao takve napasti, vi moguće ne, ali i tada bješe čuvstvo odvratnosti jače od prilika i ja sam još jače zamrzio ples. Čuvstvo se u meni razvilo do teorije. (Ne obratno, već upravo tako).

-Motivacija te odvratnosti svakako je važna – prekinuh ga. – Moja je motivacija vrlo drastična.

-Dobro, reče, pokušat ću i ja vama to objasniti u najdrastičnijem tonu. Uzmimo sljedeća tri gledišta: higijensko, estetsko i etičko. Kod prvoga se nećemo dugo zadržati. Premda toliko sudbonosno, za nas je najmanje važno.

Upozorimo samo na one anemične vrtoglavice, glavobolje, greške na srcu, nahlade, tuberkuloze i, što vam ja znam, što sve još. S tog gledišta treba, dakle, ples izbjegavati.

Iz drugog gledišta, moramo u pomoć pozvati makar i ono posve malo prirođenog estetskog osjećaja. Pogledajmo jednu plesačicu, inače zdravu i jedru djevojku, kako je, plešući, iznemogla; sva svijetli od masnog znoja, a tijelo joj zaudara od naglog isparivanja. Čovjeku se pričinja kao . . . Ne, ni ponavljati sve te gadarije u mislima, a kamoli govoriti o njima, nije estetski. I onda one nepristojne kretnje stanovitih plesova. O, to je sve od estetike paralelno tako daleko kao globus od istine.

S tog gledišta treba, dakle, ples osuditi.

-Dovde se slažem s vama, primijetih, no sada dolazi još etičko gledište. To je važno jer su Čovjek sa srcem i etičko shvaćanje sinonimi.

-Zbilja zanimljivo, začudi se Žeravić. Nešto novo ili moguće već odviše staro. Jedno smo zaključili, nastavi, ples je proračunata

igra živaca u svrhu umjetnog podraživanja seksualnih nagona. Eto, to sam vam citirao iz katekizma. Kao takav dolazi on već u sukob s etikom.

-Zar ste vi, prekinuh ga, kao dječak od sedam godina mogli samo i naslućivati, posve instinktivno naslućivati, takve zaključke?

-To dakako nisam, već prosuđujem i zaključujem danas.

-To i jest pravo jer je svakako vrjednije čuvstvo stečeno bez prethodnog prosuđivanja. Čišće je.

-Spomenuo sam i opet naglašavam da sam ja na čuvstvu dobivenom prije toliko godina gradio svoju teoriju. Ples moje majke bio je mojim osjećajima kao jedna ucijepljena, kao jedna ukrvljena odvratnost prema plesu. I upravo zato, što sam došao do te spoznaje jednim potpuno primitivnim čuvstvom, koje se uopće ne da analizirati, a ta je spoznaja srasla sa svim mojim osjećajima, upravo zato, vidite, odbacujem sve mudrolije i naklapanja koja se izvode različitim doktrinama i slijedim samo ono, što je zahvatilo primarni korijen moga čuvstva i prosuđivanja. A to ćemo čuvstvo nazvati, jer inače ne znam kako, etikom.

-Izvolite nastaviti.

-Uz to je ples jedna od onih silnih životnih laži. U odnosu plesača i plesačice vidi se nešto u potpunosti čedno i nevino. Na zgražanje bi naišao prosvjed da se u plesnoj maski krije infamna perverzija.

-Mi uopće moramo biti strogi moralisti, primijetih s izvjesnom intencijom, pa ćemo ga unatoč tome moći i osuditi. Ples je jedno nepotrebno sredstvo, koje vodi k cilju. Za postignuće svakog cilja biraju se jednostavna i što manje komplicirana sredstva.

-Dopustite da pređem preko toga, smrkne se Žeravić, i još jedanput ponovim: Stanoviti plesovi, to jest oni o kojima je ovdje poglavito riječ, izljevi su perverzije. A svaki od tih plesača i

plesačica perverzni su individuumi. Trebam li vam još nešto reći?

Ljudima redovito nikada ne manjka ona stanovita žica kojom se u najzgodnijim trenucima vrlo rado služe, i on, da mi dozove što jasnije pred oči ogavnost, ionako već ogavnog mi plesa, mimim tonom nastavi:

-Kada si čovjek sve to predoči i vidi kako se jedan stvor, kojemu je on odan dušom i tijelom, isto tako vrti i u čvrstom zagrljaju, s besramnim kretnjama hrli opojen nečim nesvjesnim, a gordim, po dvorani iz kraja na kraj, o, onda se mora ples, dakle, i prokleti.

-Da, mora se prokleti. Ipak, pogledah ga u čudu, ne razumijem zašto prikazujete vi cijelu stvar tako tragično, kad je, kako sami rekoste, ne shvaćate tragično.

-Ne, ja je shvaćam isto tako kao što je i prikazujem, no u meni ne može biti one krajnosti, jer ja osobno kod toga ne stradavam, dok vas sve to uništava. Ja ga mogu jedino promatrati mirnije, makar i s istim ogorčenjem. Eto, u tom je cijela razlika.

Bilo je već prilično kasno. On se oprostio, a ja se za čas spremih k Vjeri jer sam ju morao pratiti na maskirani ples.

20. veljače.

Pišeš mi da nisi posjetio ove godine još ni jednu zabavu osim one koju je priredio učiteljski zbor. Istina, kod tebe je teško jer se ipak gleda na to, tko od takozvane mjesne inteligencije manjka. Ali najposlije, čemu tebi sve to? Tvoja golublja okolina nadomještava ti sve moderne potrebe gradskoga života. Prenašam se u duhu u tvoju školu, među tvoju dječicu, koja požudnim uhom gutaju svaku riječ tvog tumačenja i predavanja. Pa onda onaj zdravi zrak, i sve što te okružuje, sve to dopušta čovjeku da misli i da slobodno diše.

Kolike li razlike prošetati se selom, svježom prirodom, ili našim namirisanim varoškim korzom. On se sav puši od silnih željica naših djevojčica sa suknjicama do koljena i sav bliješti od silne koketerije nevinih okica. A ulična flirtaža podsjeća te na kućne veže velegradskih periferija.

Izbjegavam koliko samo mogu to sto koraka dugo trkalište elitne pasmine najplemenitijih životinja. Zrak mi biva iz dana u dan sve gušći nepodnošljivim težnjama neukusne publike. Bježim, bježim od tog, blještavilom prikriivenog, vulkana mizerije, truleži i bijede. Laž, laž! To je također jedna od velikih životnih laži.

22. veljače.

Još ti nisam ni pisao kako se gospodin Petraković silno zainteresirao za Vjeru. Na zadnjoj se zabavi upoznao s tetkom. Ona kao da je ushićena tim gospodinom trgovačko-poslovnog mentaliteta. Kažu da je direktor nekog trgovačkog poduzeća, banke, što li. Ne želim da što поближе saznam o njemu. – Diskretno je trbušast i s važnim borniranim licem, srednje dobi. Uz to je tako nezgrapno nespretan, da se naprosto ne možeš razljutiti na nj.

Tetkina sluškinja prišapnula mi je da je bio jučer kod njih u posjeti. U prvi me mah osupnula ta povjerljivost sluškinje. Nisam joj ništa rekao, već samo mislio: Bog zna što misli ta žena o meni. Kasnije sam se još jednom sjetio njezinih riječi, i u taj čas zahvati mi dušu neko grozoslutno čuvstvo.

Dakle, tako! To znači da ću ja sam sebi zakrenuti vratom. Ljubavnik! Ha! Ne znam što da kažem na to. Pamet mi formalno stoji. Naravno, one mi neće reći ništa o tome. Ali ipak Vjera... Ah, što! Neću radije ni na što misliti. Čekajmo razvoj tog prokletstva.

23. veljače.

Velike su priredbe u tijeku da se što raskošnije izvede maškarada 25. ovog mjeseca. Gotovo svi privredni zavodi darovaše odboru "Karnevala" tisuće u tu svrhu. Samo je gradsko poglavarstvo izglasalo nekoliko tisuća kruna, da bude ludorija što dostojnija i gradu na veću slavu izvedena.

Pomisli, jedan grad daruje nekom "Karnevalu" nekoliko tisuća kruna, a stotine kljastih odrpanaca čeka na samostanskim stubama fratarsku milostinju. Bezbroj udovica i osirotjele djece skapava od gladi, a u gradu će se slaviti karneval. Gradska je ubožnica premalena za, žuljevitim radom skršenu, sirotinju i klonule starce, a za maškaradu se nađu teške hiljade.

U ovom nervoznom očekivanju preksutrašnjeg dana prestala su se pretresati sva aktualna pitanja.

Činovništvo i radništvo ne govori više o povišenjima plaće, žene ne govore više o skupoći brašna i izdašnosti krumpira, poslodavci ne govore više o pretjeranim zahtjevima svojih zaposlenika, već je sve zaokupljeno, ako ne dijelom, a to u duhu – maškaradom. Cijeli grad govori kako će se zabavljati.

Čini se da će to biti kulminacija sveopćeg mahnitanja, jedan krvavi hihot prenapetog živca.

26. veljače.

Noć veselih krabulja!

To bijaše trijumf poživinčane mase. Obmana, dim, vino i erotizam stiskali su se isprepleteni i zagrljeni cijelu noć i nisu prestali do izmoždene klonulosti. Divljaštvo uzurpirane kulture plaća svoj dug ideji! Farizejsko majmuniranje realnosti slavi slavlje na materinskom dobroćudnom popljuvanom smiješku.

Kao da je stotinu nacerenih demona zaplesalo svoj zeleni ples njihovim svježim crvenim mesom, zaigraše goruće kolo pohotnog urlikanja i zguraše se u jedno. Svi, i Vjera i svi, svi.

Kup oznojenog mesa i uzavrele krvi, kup šinterske izmetine čini noć veselih krabulja. Tjelesa im dršću, razgaljena put im trza, a vino, dim i erotizam pali im svijest, i gore, gore, trzaju se i hihoću.

I stoji Vjera! – gorda, ponosna i lijepa; zamamna, nasmijana i vedra, okružena klikom parazita. Tada dolazi on, Petraković, kuca se s njom, zvekeću čašama, piju šampanjac – i hvata ju, grabi, pritišće na grudi, i oni lete ulijevajući joj put konvulzivnu pijanu obmanu i lete, lete u nepovrat.

Val je luđački; muzika grubim pandžama miluje lice, vrat, ruke i grudi žena i golica ih, a žedna krv nagih dvonožaca srće strelice i zeleni oganj razvratnih zjenica.

Obeščaćena muzika melodije podjarivanja zvijeri, srozavanje mog čuvstva, mog ideala i osmrađivanje svetih instrumenata života uzbunilo me i ja sam u uskipjelom negodovanju trgao stolnjake, lomio stolove i bacao čaše, a njihov je plač zvečao pisano i grešno.

Bezlično mahnitiranje bludopijanih orgija nastavlja se jezovito.

Atmosfera znoja, parfema i vina pritišće grudi i siječe glavom.

Jedna se gospođa iznemoglo oslanja na okrajak stola. Plesala je do posljednjeg časa tuberkulozne malaksalosti. Blijeda je i znojna, a oči joj izbuljeno traže – još. Tada, u valu ritma vanstepske muzike, raširi ruke i pomiče se naprijed do sredine dvorane. Oči joj viču: van-step, van-step, a iz usta joj brizne purpurni mlaz goruće krvi po svili, ljudima i dvorani i u isti se čas stropošta, udarivši tupo glavom o svijetli pod.

Kao oštar zuj razarajuće granate projuri dvoranom očaj i vrisak. Panika. Muzika udara zadnji takt venstepske melodije.

Od sna iznakaženo lice redara ukočilo se na vratima. Na ramenu mu je visjela puška s nataknutim bodom, a o pasu je imao nabijen revolver. Mislio je, siromah, da se dogodio kakav javni nemoral.

Gospođu odnesoše, krv izbrisaše, a za četvrt sata pomicale su se već u ritmičkom taktu, po još neosušenoj mrlji, noge vječno željne plesa.

Noć veselih krabulja dobiva sve noćniju, sve raspojasaniju, sve krabuljniju sliku. Maske se besprimjernom ogavnošću povlače po stolovima, stolcima i kutovima te zakrinkanom drzovitošću svraćaju na sebe pažnju pospanih garde-dama.

Vjeru već gotovo dva sata ne vidim. Nastaje odmor i prošetah u nesvjesnoj želji da je nađem.

U predvorju među razbijenim čašama i šampanjskim bocama leže pijane i nage ženskinje i pobljuvani muškarci. Po zgaženom kruhu i prolivenom vinu teturaju razdraženi paraziti i uživaju žedne maske. Siluete njihovih figura padaju kroz velike prozore na ulicu te se pomiču kao sjene groba.

Kod jednog stolića začujem, uz zveket čaša, pijani glas Petrakovića:

-Da žive sve Venere našega društva!

Promukao glas Vjerine prijateljice Zlate krešti:

-Da živi Bakus, naš zaštitnik!

Jedan joj glas odgovara:

-Da živi ljubav ove noći!

Zveket čaša, zatim Vjerin nezdravi smijeh i raspojasani – živjeli – ošinio me po licu. Moja je svijest podrhtavala kao plam lojanice u mračnoj vjetrovitoj noći. Pred mojim očima lebdjela je mrkobojna krvava neman – ples. I ja sam u očaju gaženja svoje vlastite svijesti želio posljednjom buktinjom jednog pregaženog srca zapaliti osvetnu lomaču sverazorne ideje. Neka se u jednom luđačkom tresku uništi svemir prokletog plamena sodojskoga.

Korak po korak približavao sam se Vjerinom stolu. Nokte sam upiljio do krvi u meso svoje ruke i stisnutom pesnicom nosio osvetu.

U cikotu nazdravljanja međusobne golotinje, stvorio sam se u spodobi luđaka kod razbludnog društvanca moga Ideala. U prvi čas nije me primijetio nitko i ja u besvijesti svog raspoloženja viknem:

-Da žive žuljevi vašega veselja! Da živi znoj vaših orgija! Da živi bakanalija⁴ sveljudskog klanja i rada u korist i uzdržavanje paralitičnih parazita!

Vjera vrisnu i, mojim nastupom posve otriježnjena, skoči prema meni s namjerom da me, ne znam što. Njezin je vrisak „Branko“ bio svesadržajan kao orkestar u naponu stvaranja sveljudske melodije koja se zove – bol.

Ja je odrinem i, ne pogledavši je, uzmem jednu čašu sa stola, bacim je pred noge i povičem:

-Ovaj zveket neka je simbol mojega prokletstva!

Okrenem se da ću otići, a jedna mi čaša zvizne kraj uha. Stanem. Vjera je, moleći, objumila Petrakovičeve ruke.

Oдох.

Na ulicu je prodirao iznova zvuk profane glazbe i plesni val mase. Iz obližnje tvornice čuo se prvi dugi zvižduk signala. Znak da će za četvrt sata početi rad.

Ispavani ljudi širokih pleća i čvrstih mišica žurili su sa starom boli i novim nadama prema tvornici, a zeleni demon pleo je svoju krvavu mrežu i dalje u noći veselih krabulja.

U tom sam času prokleo i nebo i zemlju i ljude i samoga sebe.

Dovukao sam se umoran u vrućici kući i legao obučen na krevet. Glava mi je gorjela, a tijelom su mi prolazili hladni trzaji. Zadrijemao sam, a u polusnu prikaza mi se pred očima

---

⁴ pov. višednevne svetkovine u Rimu u slavu boga vina Bakha, slične grčkim dionizijskim svečanostima; bahanalije

nepregledan prostor, a na njem gusto natiskana užarena masa. Bučni vikor muzike elektrizirao je senzualno uzbuđene živice plesača i oni se počeo vrtjeti divlje, bezglavo, ludo. Svaki novi cikot trenutačne pobješnjelosti unosio je potenciranu besvijest u masu i bijesno, katastrofalno urlikanje. Svi se redom hvataju u kolo i ono biva iz časa u čas nepreglednije, šarenije. Sve se vrti, vrti neshvatljivom brzinom. Još jedan časak i ono će obuhvatiti kozmos. Već je sve u kolu: ljudi, vojnici, životinje; glupe ovce i gnusne debele zmije, divlje zvijeri i domaća pitoma sitna paščad i telad i djeca i starci i sve, sve. Instrumenti cijeloga svijeta daju svoju zadnju snagu da obeščaste sami sebe i raspuknu u vlastitim posljednjim krikovima.

Pleše i vrti se sve, sve.

Opazih Vjeru, razgaljenu, pijanu i bludnu kako pleše u sredini kola ples ljubavne noći.

A kada je urlik, cikot i pijani erotizam plešuće mase postigao vrhunac krvavog trzaja, pojavi se u razjarenom kolu dvanaest mladih, svježih, jedrih i golih djevojčica. U isti tren kleknuše ljudi, sklopiše ruke te se izbuljenih očiju i isplaženih jezika moljahu mladom mesu i zdravoj krvi dvanaestero golih djevojčica. Njihove majke, koje su došle s njima, ostadoše iza kola i promatraše goli ples svojih kćerkica s lornjonima i materinskim smiješkom.

Dvanaest golih djevojčica odgurnu prezirno bijelim nožicama ljude koji moljahu i nastave same svoj goli ples.

Zapjevaše. Njihovi svježi djevojački glasovi zvučali su u tom bludnom kaosu poput zadnjosudnih trombona anđeoskih, a pjesma je njihova tekla kao krvava rijeka uokrug nepreglednog prostora natrpanog strasnotrepeljivim živcima:

„O, gdje ste vi očevi razbludne krvi naše?

O, gdje ste vi patriarke prokletstva našega?

Gdje ste, gdje ste?

Današnji je dan jubilej bluda
matera naših.
Današnji je dan plaća otrovnoj krvi
očeva naših.
O, gdje ste, o, gdje ste?
Mi u pjanoj noći karnevala začete,
mi u utrobama bludnica proklete
vapimo za vama.
O, gdje ste, o, gdje ste
zavodnici matera naših?
Naša je neokaljana krv danas vaša,
naša je netaknuta čistoća danas vaša.
O, dođite, o, dođite
da pirujemo krvavi pir
rodoskvrnja našeg.
O, gdje ste vi očevi razbludne krvi naše?
Gdje ste, gdje ste?

U sveopćoj kaotičnoj uzrujanosti pohotnog htijenja izniknu iz grobova zapuštenih dvanaest blijedih staraca, dvanaest naših pradjedova. Dvanaest se naših pradjedova uhvati u kolo s dvanaest golih djevojčica, a djevojčice im omotaju svoje vitke bijele nožice oko vrata i glave, a rukama nježnim obuhvate njihova koljena, i plesashe zmijski ples razaranja i smrti.

U nepreglednom kolu životinja, ljudi, vojnika, topova, pušaka i bodova šarenog kozmosa nastade cik i smijeh, plač i hihot, i za tren postane sveljudski i sveživotinjski val kovitlanja sve crniji, snažniji, veći i bjesniji.

I ležashe već klonula krvava tjelesa na tlu, vrela je krv tekla po zgaženoj majčici zemlji, a zapušteni grobovi otvoriše svoja mistična vrata. Ljudi i zvijeri plesahu po kostima i lubanjama otaca svojih s djedovima svojim. *Sve je podivljalo u paroksizmu svoga praznovjerja.*

Ples na lubanjama mrtvih otaca!

U uskipjelom vrtlogu svega poskidaše sa sebe odijela ljudi, žene, djeca i starci te se uhvatiše strasnije isprepletenije u čvršće kolo sa životinjama, jedrim djevojčicama i blijedim pradjedovima. Srca se njihova okaljaše u grušavini gologa mesa i krvi, u pohoti i strasti. Oni znaše još samo za umorno meso i goruću krv.

Dim krvi, urlikanje i hihot putenosti povuče i mene u to kolo i ja se nađoh u sveopćem kozmičkom toptanju nečeg ludog i besvjesnog.

Još jedan urnebesni hihot i cijela se gomila stropošta na jedan kup krvi, kosti i mesa. Nasta ogroman zeleni plamen, a meso je štrcalo goruću krvavu nemoć po vlastitim udovima. I izgori sve: i ljudi i životinje i topovi i lubanje, a zemlja postade kristalna i bijela.

Iz kristalne i bijele zemlje sukne mirisni ogranj ljubavi, a jedna žena u bijelom stajala je u tom mirisnom ognju i držala u jednoj ruci goruće srce s plamenim natpisom LJUBAV, a u drugoj prebijeli barjak sa sunčanim natpisom ČOVJEK.

A to srce i taj barjak zavlada cijelim novim oduhovljenim kozmosom.

Probudih se, a htio bih da sam još dugo mogao gledati tu bijelu ženu s gorućim srcem i prebijelim barjakom.

1. ožujka.

Zašto sve to tako djeluje na mene da sam čak i obolio? Neka je tupost zavladala mnome tako da nisam imao smisla i razumijevanja ni za što. Prije sam običavao uvijek tražiti u sličnim trenucima utjehu u glazbi, no sada me glazba, štoviše, uznemiruje. Neprestano mi dolaze nehotice i nesvjesno taktovi plesne melodije pod prste.

I opet se moram vratiti na onu staru misao da je to jedna neoprostiva slabost čovjeka. Igra života jest zaista ohola, ali mi ljudi trebali bismo biti čvrsti kao pećina na koju bi se svaka oholost sudbine razbila. A ne tako da klonemo. Mnogo čuvstva i mnogo otpornosti! O, da može čovjek biti uvijek dosta otporan i da može uvijek odoljeti svim unutarnjim navalama, koje li sreće! Koliko je onih koji to zaista mogu usprkos istančanoj senzitivnosti? Ništa. Stisni zube!

Mene je plesna noć, o kojoj ti pisah, tako porazila te mislim da će biti gotovo bolje, ako se s Vjerom više ne vidim i ne sastanem. Ipak osjećam u srcu i duši kako je volim. Ali ja je ljubim onakvu od prije pola godine, a ne današnju. Njezina me promjena ogorčava. Zapravo nisam ni sam više na čisto kako je samo mogu voljeti, a opet bih u isti mah želio da budemo daleko jedno od drugoga. Dosad mi se još nije javila. Ništa mi ne piše, ne zove me. Hoću što manje misliti na nju. Posjetiti je sam, bez poziva, nikako neću. To je moja dosadašnja odluka.

5. ožujka.

Od tetke sam dobio kratko pismo da dođem k njima zbog jednog razjašnjenja. Otputio sam se tamo bez svakog razmišljanja, samo da ne pobudim u sebi kakav dublji osjećaj.

Na stepenicama sretah Petrakovića. Trgovačkim zadovoljstvom trljao si je ruke i silazio. Bilo mi je sve jasno. Dakle tako!

Došavši jedan do drugoga, stali smo. Preglupa situacija. Dva rivala. Jedan izlazi, drugi ulazi. Časovita stanka, onda se on osmijehne i pozdravi:

-Moj naklon, gospodine.

-Dobar dan, odzdravih mu.

I opet smo se časkom gledali. Mene je spopala želja da ga udarim pesnicom po njegovom spekulantskom čelu. On je zacijelo nešto plemenitijeg o meni mislio. Zatim široko rastegne usta i kroz dobrodušni smijeh propenta:

-Ono zadnji put, znate, bio je u neku ruku skandal, no držalo nas je obojicu veselo raspoloženje. Ta bio je karneval, zaboga! Ja ću zaboraviti ono što je bilo s vaše strane, a vi opet...

-Ostavite me!, otresem se i počnem naglo uspinjati.

-Dopustite, zadrža me on, gospođica Vjera nešto pobolijeva.

-Vi imate nalog, povičem u nastupu ogorčene spoznaje, vi imate nalog da to meni javite!?

-Ne, ne – zbuni se on – slučajno sam bio kod nje pa sam to primijetio.

-I onda? Gledao sam ga prezirno i oštro.

-Ništa, ništa.

Karakteristično je kod ovakvih, Petrakoviću sličnih, ljudi, što nikako ne mogu izdržati oštar ton i pogled. Oni su vični da se pred njima strepi.

-Đavo vas odnio živa i zdrava! – promrsih i otrčim gore.

Vjera je bila uistinu nešto blijeda, boljela ju glava. Tetka se nalazila u sferama svog običnog raspoloženja i odmah se obori na me:

-Onaj je skandal mogao baš i izostati. Još uvijek nisu prestali govoriti o njem u gradu.

-Lijepo vas molim, da mi to ne spominjete. Bolestan sam.

-Čudim se, reče muškarac, pa oboli uslijed jedne probdjevene noći.

-Promatranje, razjasnih joj, plesa i orgija umorilo me. Neka, rekli bi, gotovo fizička odvratnost i psihološka studija razigrane mase, to je utjecalo na me, ništa drugo.

-Ja te naprosto ne shvaćam, mrzovoljno će Vjera. I moram ti jednostavno reći: svi su ti tvoji nazori za me neizmerno glupi.

-Vaše su teorije upravo katastrofalne, primijeti tetka, i načini kod toga vrlo važno lice.

-Kako to mislite? – upitah je.

-Jeste li si svjesni toga da vi jednu ženu ne možete usrećiti?

-U kakvoj logičnoj vezi i u kakvom skladu stoji sreća, odnosno ljubav, s mojim teorijama?

-Dopuštam da će se naći nekoliko žena koje će se složiti s vašim teorijama, ali...

-Neće, sigurno neće! – prekinu je Vjera.

-... ali, nastavi tetka, Vjera se svakako neće.

-To znači da ja Vjeru ne mogu usrećiti.

Velike i smeđe se Vjerine oči zacakliše i obori pogled. Nisam razumio što bi taj oboreni pogled trebao značiti.

-Ne smijete misliti, nastavi tetka, da se ja protivim vašem braku s Vjerom, naprotiv...

-Razumijem – rekoh kratko.

-Pa vi znate da sam vam češće i sama predlagala da ne otežete.

-Nepojmljiva drzovitost!

-Branko, ti si grub! – reče mi s negodovanjem Vjera.

-Jest zbilja, ja sam grub, oprost, oprostite mi. Što ti kažeš, Vjera? – produžim.

-Ja se potpuno slažem s tetkom.

-Ta-ako! To dakle znači...

-Da sve ovisi o vama – brzo će tetka.

-Prekasno, prekasno. Zašto barem ti to ne priznaješ, Vjera?

-Nemoj me pitati, progovori ona gotovo zlovoljno. Ja sam zapravo svega nesvjesna. Ćutim tek jednu potrebu i osjećam nešto što bih htjela, ali ne mogu nikako srediti misli, a kamoli da dođu do izražaja. Neka učine sa mnom što ih je volja.

-Tko to?

-Pa valjda ljudi, nasmiješi se tetka, kojima je stalo do njezine budućnosti i sreće.

-Ah tako! – kojima je stalo do njezine sreće. Da, da!

-Vašom vlastitom krivnjom moraju se brinuti za vašu. . .

-Sam si kriv, Branko – reče i Vjera.

-Poštovane dame, nemojte me izazivati! – rekao sam im umorno i mrko i zamislih se.

U duši mi se redahu sve slike postepenog razaranja. Sve mi bijaše jasno. Moja je bolesna mašta kombinirala najnevjerojatnije mogućnosti. Pomisao na Petrakovića uzbunila me. Nakon stanke upitam:

-Gospodin Petraković je bio maloprije prije ovdje, je li?

-Da.

Šutnja. Taj je gospodin dakle vrlo zabrinut za Vjerinu budućnost i sreću.

-On je spreman uzeti ju za ženu, naime Vjeru – oklijevajući reče tetka.

-Što, što? Zbunih se. Bio sam spreman na sve, ipak me ta vijest prenerazila. Kao kakva ognjena strelica prošla mi je kroz srce.

-On je vrlo uvažen gospodin, i vrlo imućan – opet će tetka.

-Uvažen i imućan. Jest, jest, to je glavno – rekoh.

-Bankar, vrlo simpatičan gospodin – objašnjavala je dalje tetka.

-Čestitam, Vjera. Moje najiskrenije želje.

-Ti si okrutan cinik! – prezirno mi reče Vjera. – Rekla sam već neka rade sa mnom što ih je volja, ja se prepuštam svemu.

-Bez volje?

-Neću ni na što misliti.

-Da, da – rekoh. – Misliti, to i jest baš ono što bi se moralo. Da si mislila, ne bi bilo do svega toga došlo.

-A čemu da mislim? Zar znači živjeti to da se čovjek smrknuto i neosjetljivo provlači kroz nasmijan i sunčan život i uvučen u se, traži neki Smisao, kojega nema? Ili znači to živjeti da

se kao gubavac kloniš društva i ljudi, sve za volju nekih nazora, koje može zastupati samo jedna usijana glava. Ljudi i prilike koje sam srela ne traže od čovjeka ni najmanje da misli. Oni su sadržaj života, onoga pravoga života za kojim trebaš samo posegnuti i imaš ga. Čemu onda misliti i trovati si život? Taj život mrzi svako mišljenje, svaku refleksiju na protekle trenutke. Život je sadašnjost, ovaj tren, a nije prošlost niti budućnost. Uostalom, ja niti uz najbolju volju ne bih mogla misliti.

-Hm! Tako! Dakle, to je za tebe život i ti smatraš da si našla pravi život. Ja, vidiš, naprotiv smatram da se treba uvući sam u se. Pronaći treba svaku molekulu, svaku žilicu suptilne duševnosti, sjediniti sve to s onim najsitnijim treptanjem unutarnjeg pokreta, a taj pokret spojiti točno u njegovoj istančanosti sa svim onim strpljenjem izvanuđevnog kretanja i talasanja, koje također stvara u životu svemirski napredak. Svemu tome treba tada podati jedan strogi ritmički takt i u toj će se onda osjećajnoj vibraciji naći jedan Smisao. Taj smisao rodit će Djelo, a Djelo će nas odvesti do Svrhe našega života. Trenutak rijetko sadrži Svrhu, već samo razvoj. A život bez Svrhe nema smisla. I opet dolazimo na prvobitnu točku: Smisao treba pronaći, a on se može pronaći jedino mišljenjem.

-Neću misliti – naglasila je opet Vjera. – Zadovoljavam se, makar i samo trenutačnim užitkom. Dakle, tražim uživanje i hoću znati živjeti.

-Upoznajem zaista jednu novu Vjeru.

-Jednu samosvjesnu Vjeru! Dosta mi je već svega naklapanja. Čemu sve to? Ja... ja... ne mogu se naprosto izraziti onako kako bi odgovaralo mojim nabujalim osjećajima. Uostalom ja još i sada tvrdim da te volim. Jest, nekom gorčinom te volim, ali ti si svemu kriv. Ti mi ne možeš pružiti ono, ono... Ta ja sam cijelo to vrijeme kao u nekoj magli. U grudima mi ključa nešto jako, nepoznato. Jedna želja. Radite sa mnom što vas volja. Tetka, završi započetu igru!

I Vjera razdraženo proplače.

-Pa rekla sam ja svoje – u neprilici promuca tetka. – Nema se zapravo više što reći. Petraković se misli u najkraćem vremenu vjenčati s Vjerom.

U meni se uzburkaše čuvstva. – Da skočim kroz prozor, da pobjegnem, da nestanem, samo da nestanem. Osjetih u sebi tragove onoga zla koje sačinjava kod čovjeka primarnu supstancu duše, i htio sam biti ironičan. Nije mi uspjelo. Moralo se stoga nekako čudno dojmiti kad sam rekao:

-Pa dobro, dobro. Bilo sretno, bilo vrlo sretno... Zbogom, zbogom, Vjera. Bilo vrlo sretno. – Uzeh šešir i odoh.

Kući nisam htio otići. Tumarao sam ulicama i konačno se našao, u potpuno tupom stanju, u kavani kod jednog poznatog stola.

Mora da me Petraković slijedio ili dao slijediti, jer za koji čas dođe i on u kavanu, u koju inače nikada ne zalazi, i sjedne do mene.

Moje je tupo stanje doseglo vrhunac. Vidio sam ga, dopustio mu da sjedne, gledao ga dulje i nisam se sjetio da je to upravo onaj uvaženi bankar, gospodin Petraković.

-Smijem li vam ponuditi čašicu šerija? – okrene se on u nekom strahu prema meni nakon što je konobar servirao bocu neke tekućine i dvije čaše.

Još sam ga uvijek gledao nijemo. Zacijelo je mislio da sam poludio, a kasnije sam i opazio, kako smatra da ima posla s teško oboljelim čovjekom.

-Zahvaljujem – odbijem nakon stanke njegovu uslužnu ponudu. Tada se istom sabrah i rekoh s nekim vrlo neumjesnim sarkazmom:

-Mislim da vam mogu već i čestitati.

On se blagonaklono nasmiješi i reče:

-Nemojte se šaliti. Nije taktično da se šalite vi; i taj "vi" osobito naglasi.

-Pa vi ćete se vjenčati s Vjerom.

-Molim vas, okrene se lijeno k meni, molim vas, pustimo to. Vjeru treba osigurati. Zašto da bude ovisna o svome bratu koji se navodno vraća iz Amerike. Nju treba osigurati. Lijepa je, zamamna, baš mi se sviđa, vrlo mi se sviđa. Ja sam bogat, ja joj mogu osigurati budućnost. Niste dijete, treba to shvatiti. Sve ovisi o njoj. Ona mi se sviđa. No, no, samo nikakve teatralnosti, niste dijete.

Mene je spopao bijes. Krv mi navrije u glavu, lica mi se zažare i bio sam ga spreman čušnuti.

On učini umirujuću gestu i odmah nastavi:

-Vama bi bilo potrebno da idete u inozemstvo na koji konzervatorij. Evo vidite, ja sam čovjek, koji zaista. Pa ja ću pomoći vama isto tako kao i njoj.

Uvidio sam svu njegovu bljutavu podlost. Začudo, ustanem posve mirno, okrenem se, sagnem k njemu kao da ću mu nešto reći i pljunem mu u sredinu njegovog okaljuženog lica.

Nastade smijeh, zgražanje i gungula. Posve sam se mirno spremio na odlazak. Na vratima me zaustavi redar i zapiše moje ime.

17. ožujka.

Već desetak dana nemam nikakve sposobnosti niti volje za kakav pozitivni rad. Tipkam po klaviru, povlačim se iz kuta u kut i ginem iz dana u dan.

O Vjeri ne znam ništa, niti slova.

19. ožujka.

Milane! Ovo je neizrecivo što se sa mnom zbiva. Zar sam ja zaista igrača lopta u ruci Svesile? Ne!!! Vijest, koju su mi donijeli, preporazna je: Vjera je otputovala s Petrakovićem u primorski grad N. Njezina prijateljica Zlata i još neki čovjek također su s njima. Čim sam to saznao, otišao sam smjesta k njezinoj tetki da se informiram. Imam li još uvijek kakvo pravo na to, nisam se tog trenutka pitao. Nešto me gonilo naprijed, i bez svakog detaljnog premišljanja nađoh se kod tetke,

-Dakle, vjenčali su se? – upitam tetku, premda nisam ni sam vjerovao u to.

-Nisu, ali su otišli u N.

-Nisu!? – Pa kako to?

-Ph! – ima i za to još vremena.

-Naravno, naravno, ima još za to vremena, ali što rade sada u N.?

-Ha-ha! – nasmije se podmuklo tetka – valjda se gledaju.

-Ah tako! Da, da, znam, znam. Vi ste, draga tetkice, vrlo plemenit izrod ljudski. Zbogom, vrlo vas poštujem.

Pomisli ti sada to, Milane! Odveo ju je u N. da može proživjeti s njom jedno kratko vrijeme. Sigurno jedno kratko vrijeme. A onda?

Možeš li se ti prenijeti u moje duševno stanje? To je neizrecivo.

Čemu sam morao to doživjeti upravo ja? Čemu? Čemu da je ljubi onaj koji ne zavređuje ljubavi? Da je prokunem, da je iščupam iz svojega srca? Ne, ne ide! Barem da mi ta bijesna oluja gorčine i kao u luđaka neke neprežaljene i neutješive sreće ne kida srce iz grudiju i ne vitla dušom poput pobješnjele elementarne pomame. U meni se sukobiše dva čuvstva snagom i veličinom dvaju elemenata: Čuvstvo čovječjeg prirođenog, no vječno

gaženog dostojanstva i čuvstvo mahnitog i propalog idealnog shvaćanja. Borba je u meni gigantska, a pogotovo mi taj sukob hoće uništiti svu psihičku snagu i vodi me do ludila.

Zašto toliko ljudi uživa nesmetano u svojoj sreći? Oni je nalaze brzo, približavaju joj se bez ikakvih zapreka, hvataju je odmah smjelo i žive. Ne, ne, to je varka, to je podla varka. Oni varaju sami sebe. Oni nisu sretni, ti ljudi veselih i bezbrižnih lica. Oni varaju sebe i druge. – Do sreće se ne dolazi uličnim flertovanjem! Ne. Ja u to ne vjerujem; to ne može biti sreća. Do sreće, to jest do onoga, što se definira u pojam neiscrpne blaženosti i potpuno zadovoljnog mira, dolazi se kroz samoprijegornu borbu i muku, kroz oganj odricanja sveg sporednog i kroz crnu neizvjesnost. Doći do sreće znači savladati životnu borbu, znači satrti životnu laž i uništiti dnevnu životnu trulež.

Meni to nije uspjelo i što bih sada?

Da rušim, da razaram, da palim!? Jest, to bi odgovaralo raspoloženju moje duše.

Ne! Treba umiriti i krv i duh i volju. To je nastup, to je revolt spoznaje. Samo mirno. Vidiš, ja se svladavam. Pa neka je to sve samo na oko, neka na dnu duše i nadalje tinja žar krvave potrebe i neka izbije u svojem času.

Nastojim umiriti ljubav ljubavlju.

25. ožujka.

Jedna svjesna neizvjesnost! Što je i što će biti s Vjerom? K onoj aždaji, njezinoj tetki, više ne idem. Nema smisla. Moguće ću saznati na koji drugi način što god o njoj.

Upoznao sam se s Vjerinim bratom. Vratio se iz Amerike i posjetio me.

-Za mene vam ovdje nema života – pričao mi je o svojim američkim avanturama. Moj je trenutačni hir veći nego cijela Jugoslavija.

Spretnom je elegancijom izvukao zlatnu dozu i nudio mi cigaretu. Svaka njegova crta odaje preživjelost. Tip čovjeka koji je imao u životu malo muke i mnogo sreće.

-Ja sam naučen – nastavio je – na blještavilo, na luksuz. U Americi naviknuo sam životnom brzolijetu i jednoj osobito američkoj foteljskoj udobnosti. Ja sam željan naslada u svijetlim i širokim potezima. Toga svega ovdje nema. Ovdje vlada pravcata pigmejština⁵ duha i muskula.

-Zemlja intenzivnog rada, rekoh, zemlja štropota i industrije i pruža toliko naslade! Mislio sam da se tamo, preko oceana, traži više rada i nalazi manje zabave.

-Ne smijete zaboraviti, sa smiješkom će Amerikanac, da je naše geslo poput onog latinskog o jelu: „Radimo da živimo, a ne živimo da radimo.“ Strojevi su ovdje da rade, a čovjek da ih umno eksploatira.

-Lijepo, lijepo – odobrih mu. – Dobro je dok čovjek čovjeka ne eksploatira.

-E-eh! – Slabiji nestaju pred jačima.

-Ha! Jednakost, sloboda i bratstvo!!!

-Pa zato ja i kažem: neka se eksploatiraju strojevi.

-Koje su eksploatirani ljudi stvorili. Vi mora da ste imali uistinu mnogo sreće u svijetu.

-Protiv nesreće – nasmije se on – ogradio sam se nepristupačnošću – rekao je već nekad netko.

-Vrlo dobro, no rijetkima to pomaže.

-Uvjeravam vas da je istinita riječ: „Jedino je umijeće znati se snaći.“

---

⁵ *pren.* (ob. određeno pridjevom) ništavan, beznačajan čovjek u čemu [književni Pigmejac; politički Pigmejac]

-I to vam se umijeće iznevjerilo u Jugoslaviji?

-Pretijesno mi je. Stoga ću sad putovati. Zadržat ću se malo na moru, a onda natrag u inozemstvo.

-Na vašem ćete putovanju zacijelo doći i u N., tamo je sada najugodnije vrijeme za boravak pa ćete imati prilike da se, takoreći, upoznate sa svojom sestrom.

-U N. ću svakako doći, ali Vjeru neću potražiti. Mora, doduše, da je zgodan curetak, no što to znači ostaviti je u četvrtoj ili petoj godini kao slatko nevino djetesce i naći je u dvadesetog kao metresu nekog bankara. Ona bi bila meni isto tako strana kao što i ja njoj. Radije neću da je vidim kad je već tako. Šteta.

-A što kaže vaša tetka?

-Ona je – oprostite mi moj domaći izraz – mrcina.

-Tragične su to prilike.

-Bez dvojbe. I ja vrlo žalim što nije onako kako vi to želite. Naposljetku ipak, sestra mi je. Sada samo ovako mislim: „Imao sam jednu lijepu malu petogodišnju sestricu, mene je nestalo i sada je više nemam.“

Uglavnom je Vjerin brat Zvonko mišljenja da se treba što manje upuštati u sentimentalnosti i predati posve životnom brzolijetu.

20. travnja.

Prerijetko ti pišem. Oprosti! Neka te ne čudi, dragi Milane, što moguće nemam više ono svoje staro razumijevanje za prirodu. Imaš pravo kada mi pišeš da bi u njoj samoj, u toj najbogatijoj riznici životne snage svega lijepoga i dobrog, trebao potražiti utjehu. No, eto vidiš, meni to uz najbolju volju ne uspijeva više.

Proljeće je, da. Čovjek bi morao svoje duševno raspoloženje harmonizirati s bujnim i svijetlomirisnim tonovima novoga života, tako da se i sam preporodi u svojoj nutrini, da se istrgne iz mrtvo-žive mlohavosti tupoga sna i pojuri u nov život, u život cvata i proljeća. Ali eto, ja sam zapao u bezizlaznu poremećenost nemoćne duševne klonulosti. Zaplicem se sve više u oštre niti crne spoznaje i postajem tup i nijem i slijep za sve što bi mi moglo pružiti, u tom stanju, barem polovičan život.

Nezgrapna ruka bezglave životne jurnjave i samoklanja zahvatila je u bezobzirnosti svojoj na dno moje duše i okaljala njezinu srž. Gigantskom ponositošću istrгла je iz nje biserne koralje osjećaja mojih i bacila ih pred svinje.

23. travnja.

Jučer se vratio Petraković iz N. U našem gradu sazna se brzo takvo što, a pogotovo su se pobrinuli uslužni ljudi da to meni što prije jave.

Petraković se vratio, a što je s Vjerom!? Ta me misao proganja cijeli dan i pretvara svaki trenutak u oštru kap koja mi bez milosrđa podgriza srce.

Uza svu gorčinu, odvažio sam se ipak otići opet k tetki da je pitam, što je, kad inače ne mogu ništa saznati o Vjeri.

Rekao sam joj da se Petraković vratio i pitao je što je s Vjerom. Ona se demonski smijuckala ili se to samo meni tako činilo. Rekla mi je:

-Tako! Gospodin se Petraković vratio? Jamačno je ostavio Vjeru u dobrim rukama.

-Vi zaista ne znate što je s Vjerom?

-Ne znam, zaista ne znam, ha-ha!

-Zar tako!? Čime vas je obmanuo Petraković? Je li? Čime?

Zar možda... Ah da! On je bogat i ugledan gospodin... Je li? Fuj!
Fuj!!

Ledenim strahom pomišljam na to da ju je Petraković ostavio. Nije li moguće da se je tijekom mjesec dana zasitio i sada odbacio, gurnuo nogom? Ne bi li on bio kadar počinuti takvu najobičniju podlost?

30. travnja.

Vrlo me iznenadio današnji posjet gospođe B-ić, majke onih triju gospođica o kojima sam ti već nekada pisao.

Starica zdvaja. Znam li ja što god o Zlati, pitala me zabrinuto zdvojna majčica. Zaista smiješno, kako bih ja što znao. Otišla je s Vjerom, Petrakovićem i nekakvim njegovim prijateljem u N., u taj lijepi primorski grad, i sada se već dulje vremena ne javlja. A zašto je pustila dobra majčica svoju ljubljenu kćer s takvim ljudima na more? Nesretno dijete ne da si ništa reći, otišlo je samo, bez majčine privole. I pomislite samo tu sramotu, u gradu se već počelo koješta govorkati. A što može ona? Časna matrona majčica nije na to pristala. Ipak ne dolikuje takvo što djevojci iz bolje kuće. Ta nije li joj bio muž, Zlatin otac, kraljevski javni bilježnik? Ugledan, cijenjen i pošten čovjek. Ali eto, Zlata je, tako reći, silom pobjegla. To je svakako veliko opravdanje za zabrinutu majčicu. O zlatna kćeri, o nesretna majčice!

U početku se javljala. Živjelo je njih četvero: Petraković, njegov prijatelj, Vjera i Zlata u jednoj krasnoj vili na morskoj obali. Živjeli su u potpunom sjaju, eleganciji i raskoši. Mora da se Zlatica tamo divno snašla. O, ona silno voli sjaj i raskoš.

U predzadnjem pismu bila je sva nekud nesređena i mračna. Natucala je čak nešto i o skorom povratku. Majčica je bila prisiljena pisati joj neka to zasad još, zaboga, ne čini jer će ljudi

pokazivati prstom u nju. A u zadnjem se pismu žalila na surovi postupak ovih dvaju kavalira. I proklinje u pismu onaj čas kada se rodila. Molim vas, gospodine Branko, ona nanosi starici majci ovakvu sramotu i žalost. Gospodin Branko neće, dakako, nikome u gradu pripovijedati o tom, to ona, skršena starica, samo njemu povjerljivo saopćuje.

Tako ta stara gospođa!

Odlučio sam ionako da odem skorih dana u N. i potražim Vjeru. Tom ću se zgodom raspitati i za Zlatu. Ne mogu ti reći kakva me neodoljiva sila vuče u N. Moram naći Vjeru, ma našao time i svoju propast.

5. svibnja.

Spremam se na put pa sam mnogo zaposlen. Popodne sam izašao u šumu da se odmorim u svježem zelenilu. Sreo sam se sa Žeravićem. Išli smo zajedno i on me silom nastojao oraspoložiti i razvedriti, no to mu nažalost nije uspjelo.

-Ta preosjećajnost – govorio je on – dolazi samo otud, što je u vas umjetnička duša. Vi nalazite umjetnost tamo gdje drugi ljudi uopće nemaju uvid, naime, vi je nalazite u samome sebi, zato vam je tako bliska. Vidite, nastavi on sa smiješkom, naše su djevojčice u tom mnogo jednostavnije. Za njih je jedini pojam i definicija umjetnosti naslikana (makar i fotografirana) gola žena.

-Da, da, osmjehnuh se i ja, to su naše djevojčice, djevojčice našeg naprednog društva. – Uostalom, čemu tražiti umjetnost? Tražimo Čovjeka i u tom Čovjeku srce. Što će nam umjetnost ako nemamo Čovjeka?

Sada sam opet počeo misliti na glazbu, na akorde svoje vlastite duše, na melodije svoje fantazije. - I ovdje sam izašao, da, moram sam sebi priznati, i ovdje sam izašao iz kolosijeka. Kamo

to vodi, kamo to vodi?

-Evo vidite, reče Žeravić, vi biste mogli kao umjetnik živjeti posve drugim životom. Apsolutno vam neću davati nikakve savjete ili upute, no to je moje osobno mnijenje.

-Kako mislite, drugim životom?

-Odreći se ženske ljubavi i prigrliti više ljubav umjetnosti i ljubav sveopćeg idealnog cilja. Mislim, trebalo bi si stvoriti jedan vrhovni ideal izvan žene. Proniknuti u dušu čovjeka, iz te duše izbaciti sve ono što nije Čovjek, što krmji smisao pravoga, svetoga i čistoga pa jednom smjelom gestom iznijeti na sunčano svijetlo pravi uzor Čovjeka. Zar nije svrha čovjeka pronaći sebe i druge u tom kaosu globusne dinamike, a zatim se staviti na onaj pravi put koji vodi k cilju, u život? Nije li to jedan ideal koji bi mogao zaokupiti svu čovječju ljubav? Zar ne bi bio to pravi zadatak umjetnosti?

-Jest – rekoh odlučno – nešto vrlo slično naglasio sam i ja trenutak prije. Ali oprostite, to je smiješno, odreći se zbog ove druge, ženske ljubavi. Uostalom, to je nemoguće i, konačno, jedna ljubav potkrepljuje drugu.

-Znam, reče nehajno Žeravić, vi mislite moguće na onu: „Žena oplemenjuje čovjeka i stvara u njem ideale.“ No da vam pravo kažem, ja u to sve ne vjerujem. Svakako je dobro da si čovjek prištedi koješta neugodno.

-Ponavljam, to je nemoguće, nemoguće.

-Naprotiv, ta je mogućnost u tisuće slučajeva dokazana. – I onda, čovjek je zadovoljniji kad nema sve udobnosti.

-Ne shvaćam – rekoh.

-Ne treba se bojati prezasićenosti.

-Dakle, sam da se skući!?

-Tako nešto. Radije sam, nego da mu kakva gruba ruka presiječe nit lažnog svijetla.

-I vi ovako?

-Nastojim.

-Ta vi ste asket!

-Mislite jer se perem hladnom vodom, spavam na tvrdoj strunjači?

-Možete vi ustvrditi da ste zadovoljni.

-To baš ne, ali svakako zadovoljniji od mnogih koji spavaju u perju.

-Ne mislim to, inače.

-Vrijedi isti odgovor.

-A žena?

-Pogledaš li je sa željom, sagriješio si.

-Tolstojeva teorija, ali samo teorija.

-Ne. Evanđelje je Kristovo.

-Ali tamo također stoji: - rekoh "Zato će čovjek ostaviti oca svojega i mater svoju i prionut uz ženu..."

-Da, to je preistinito pred vijekovima isto tako kao i danas.

-Dakle i opravdano?

Upravo neka zidarska flegma tog čovjeka zadivljuje me. Da se barem i ja mogu ovako samosvjesno okretati u tom traljavom životu. Ali ono njegovo, odreći se ženske ljubavi, to je smiješno, ili što više – glupo i nemoguće.

U svom sadašnjem duševnom raspoloženju pribrojio bih među ona blaženstva Evanđelja kao deveto: „Blago onima, koji su znali odreći se ženske ljubavi, jer je njihova duša ostala spokojna i mirna.“

12. svibnja.

Već dva dana boravim ovdje u N-u. Nakon onoga što sam doživio jučer, morao bih zapravo pobjeći, da kao Sodomu i Gomoru prokunem taj grad i da što prije nestanem odavde. Ovdje sam jer sam zabezeknut užasom zbilje i ne mogu se naprosto maknuti.

U N-u. sam nepoznat pa sam otišao najprije u gradski prijavni ured da se raspitam za Vjerin stan.

-Ona je stanovala, rekao mi je tamo neki prosijedi gospodin, do 1. svibnja u vili "Fortuna", a sad je kod, i napiše mi ulicu i kućni broj. A gospođica Zlata B-ić isto tako. Do 1. svibnja u vili "Fortuna", a sada na istoj adresi.

Pruži mi komadić papira s adresom, ja mu platim i zahvalim. Gospodin me pogleda preko svojih naočala, to si sve istom sada dozivam u sjećanje, i nekim značajnim smiješkom reče:

-Ove ćete gospođice naći najbolje uvečer kod kuće. Potražite ih onako poslije dobre večere.

Nisam uopće shvaćao mi što hoće taj bakrenonosni čovjek reći. Zahvalim mu još jednom i odem.

Ulica, broj... I kat. Ta ulica vodi upravo do škvera, kuću ne poznam.

Razmišljao sam cijeli dan o njoj i spremao se s nekom svetom strepnjom da je posjetim. Kakvu ću naći Vjeru? Moju Vjeru! Moguće da se brine Petraković još za nju pa ću je naći u sjajnim odajama prvoga kata, u blještavilu i raskoši. Da, da, tako i dolikuje metresi jednoga bankara. Pri toj se pomisli stresem kao da me je kao udario čekićem po lubanji.

Metresa jednoga bankara! Te sam riječi ponavljao u mislima cijeli dan.

Bio sam potpuno svjestan da je vrlo nepristojno doći uvečer kome u posjete. To nije bontonski, moram ipak biti pristojan, pomišljao sam svaki čas, ali odlazak se svejednako otezao.

Otišao sam konačno u šest sati. Prošetao sam pred naznačenom kućom jedanput, dvaput, desetput, ali unišao nisam.

Odjednom začujem neku viku koja je svratila na sebe pozornost mnogih prolaznika.

Iz kuće, u koju sam trebao ući, istrči naglo kao izbačena jedna žena u dronjcima, za njom druga, a tik iza nje bude izbačena jedna

stara harfa. Truli drveni dijelovi harfe rastreskali su se na pločniku, a žice su zazvečale jedanput muklo kao zadnji zvuk posmrtnoga zvona.

Ti ćeš se, Milane, zacijelo još sjetiti da sam ti jednoć pisao o tim jadnim ljudima, kada sam ih kod kuće sreo i da je taj susret učinio duboke utiske u mom čuvstvu. Da, to su te iste jadicke.

Ne znam ni sam više zašto sam ti o tome pisao, no bit će da sam osjećao potrebu da ti naprosto kažem ono što je tako agresivno zaokupilo moj osjećaj. Još je čudnije da ti o tom pišem danas, kada me mnogo važnije stvari zaokupljaju. Ipak ne mogu nikako, a da ne mislim na taj ponovni susret, upravo jučer i upravo ovdje, koji stvara u mojoj duši tako osebujno raspoloženje.

Bijednica je kleknula nad ostatke svojega života, nad razbijenu harfu, i plakala plačem, koji je svojstven samo siromašnoj djeci, kada im obijesna ruka istrgne kruh iz usta.

Ljudi su prosvjedovali i tješili ženu. Neki su je darivali novcem. Jedan se čovjek uzvrpolji i vikne:

-Ubiti bi trebalo ove životinje koje sirotinju bacaju na ulicu.

Jedan se glas javi:

-Kao da je ona, sirota, znala kuda je zabasala sa svojom harfom.

Netko se glasno i neozbiljno nasmije.

Šetao sam dalje gore i dolje, a srebrni zvukovi harfe, koje sam još kod kuće čuo, proganjali su mi uho. Nisam shvaćao što sve to znači, no cijela ta slika zaokupila me svrhovitom snagom i činila mi se kao predrasuda jedne dušolomljavne katastrofe.

Često nije čovjek na čisto s raznim osjećajima i pojavama, da i pojavama. Takav je osjećaj i ovaj. On me prisilio zadnji put, da na nj mislim i da ti o njem pišem, a isto tako i ovaj put.

Bilo je sedam sati i pomislim da bi bilo pametnije da odem prije na večeru.

Poslije večere, bilo je već kasno, uspnem se na prvi kat, bez ikakvoga predbacivanja da ću doći prekasno, da to ne dolikuje.

Čini mi se da nisam uopće ništa mislio, već se posve mirno uspinjao.

Odgrnem tešku baršunastu zavjesu i uđem u predsoblje; bilo je prazno. U sredini su velika vrata, a iza njih se žamorilo, smijalo i čuli se sakati akordi rasklimanog klavira.

Iza jednih manjih vrata začujem izvanstepsku melodiju koja se razlijegala živo s jedne violine. Instinktivno pođem prema tim vratima. Netko je prošao kraj mene i rekao mi:

-Izvolite ovdje – i pokaza na srednja vrata.

Još uvijek nisam znao gdje sam. Nisam se obazirao ni na koga, već pokucam na mala vrata i odmah ih grozničavom nestrpljivošću otvorim.

Dim, zvuk violine i vino!

Protarem oči, bez riječi, kao lud.

Jedna žena u prozirnoj haljini sjedi na koljenima pijanog čovjeka. Jednom ga rukom objumila oko vrata, a drugom prinaša cigaretu ustima.

Trenutačna eksplozivna živčana napetost.

Razabirem:

-Vje – Vje – ra! – Vjera i brat, i nje – zin – brat!!

U isti čas udari u strop jedan nemoćno očajni vrisak, žena padne onesviještena na počivaljku i skotrlja se na tlo.

Njezin brat Zvonko izbuljio oči i gledao u me prestravljeno staklenim i šiljastim pogledom. Htio je nešto reći, pitati. . .

Iz pokrajnjih soba nagmuše ljudi.

Nesređen, bez misli, bez svijesti otrčim. Bježao sam ulicama i hrlio nepoznato kuda, u tamu. A bolesno bljedilo sarkastičnih uličnih svjetiljaka strujalo je kroz moj mozak i spojilo se neshvatljivim riječima:

-Vjera u javnoj kući. S bratom, s rođenim bratom. Vjera, Vjera u jav. . . Ne, ne. Ništa!

I bježao sam dalje u tamu, u sve gušću tamu.

14. svibnja.

Noćas sam stigao kući. Zaspati nisam mogao dugo, a oštre misli koprkale su mi po mozgu i ledenim cvokotanjem zatomljivale svaki pokušaj da ih barem približno sredim. Već je svanulo kad sam zadrijemao, a za jedva pola sata probudi me lupa na vratima.

Došla su dva gospodina. Iskazali su se kao policijski detektivi. Gledao sam ih u čudu.

-Što se dogodilo zaboga, gospodo, što želite od mene?

-Izvolite nas slijediti na policiju. Kratko i bahato odgovori mi jedan.

Na moja uporna pitanja zašto i što sam kome skrivio, udostojao se jedan od tajanstvene gospode jedva primjetljivo nasmiješiti i odgovoriti mi:

-Čemu razgovor? Čuli ste valjda o umorstvu gospođe Irme Verlić.

-Bože! – povičem – ta to je Vjerina tetka! Dajte mi recite što je s njom, ubijena, kako, kada, gdje?

-Izvolite nas, reče mi, samo slijediti. Nije ovdje mjesto da se razjašnjava.

Na policiji tek saznadoh da sam osumnjičen zbog ubojstva – i uhićen.

-Kada je gospođa ubijena? – upitam činovnika.

-Ja to ne znam, odvrati mi on kratko.

Cinizam kamo god se okreneš.

Još se nisam ni pravo snašao, kad li uvedu Petrakovića u istu sobu. Čim je ušao, navali na me:

-Ovo je ubojica. Ovoga uhitite, a ne mene. Kojim pravom dovodite vi mene ovamo?

Oči su mu zvjerski prijetile.

-Huljo! – povičem prema njemu u gorčini nagomilanih duševnih poraza – vi ste ubili dušu jednoga čovjeka!

-On me vrijeđa.

-Mir, gospodo! – javi se službeni glas policijskog činovnika.
Stanka i mrko čekanje.

-Gospodine, zovnu me činovnik, gdje ste bili jučer, to jest 13. ovog mjeseca između desetog i dvanaestog sata?

-Jučer u dvanaest sati sjeo sam u N-u. na vlak za ovamo i stigao na ovdašnji kolodvor jutros u jedan sat.

-Neki su vas ljudi vidjeli da ste ušli jučer poslije deset sati u stan gospođe Verlić.

-To je nemoguće jer sam ja u to vrijeme bio još u N-u.

-Možete li vi vaš alibi dokazati?

-Mogu.

Udoše svjedoci. Kućepaziteljica i njezina desetogodišnja kći. One su nekoga vidjele da ulazi u stan gdje. Verlić upravo u ono vrijeme dok su čistile stube, a to je moglo biti poslije deset sati.

Utvrđilo se da mene nije nitko vidio, već Petrakovića.

-Jeste li vi – okrene se činovnik Petrakoviću – bili u rečeno vrijeme kod ubijene gospođe?

-Već sam i detektivima rekao, žestio se Petraković, da jesam. Ali ja je nisam ubio.

-Žalim što vas ipak moram zadržati u istražnom zatvoru.

Petraković počne vikati, bjesnjeti i psovati dok ga konačno gotovo silom ne odvuče van.

Mene su pustili, tek sam se morao obvezati da ću im donijeti naknadno konkretne dokaze o mom alibiju.

Ovo me silno potreslo. Tetka ubijena gotovo u isto vrijeme dok sam ja u N-u. otkrivao one strahote. Kažu da to apsolutno nije bilo grabežno umorstvo jer su sve stvari ostale netaknute. Ona je bila udarena nekim tupim predmetom u sljepoočice. Koji je razlog mogao imati taj čovjek da je ubije. Svakako će biti on ubojica. Sve govori protiv njega. Zar mu je ta žena bila na putu? Zar su ga vezala kakva neispunjena obećanja prema njoj? Nešto svakako

jest na stvari kad je još i sad odlazio k njoj. Sada, kad je Vjeru posve napustio. Neka demonska tajna postojala je svakako između njega i te žene ako je i on nije ubio. Sve će se s vremenom raščistiti, sve. Posve sam rastrojen.

15. svibnja.

Vjeđe mi hvata neki umor. Volim ih zatvoriti i prosjediti tako cijele sate. Duša mi se premješta u bezličnim trzajima kao dijete u snu. Misao vrluda nemirno. Časovit samolažan mir, a onda me opet spopada očaj. I ja bih htio krvničkom neosjećajnošću zaklati svoje čuvstvo u svijetlomirisnom valu proljetnoga dana, kad mi se u času spoznaje neumitne istine pričinja i on lažan i gnjio na dnu svoje bolećive utrobe.

Mlade sunčane zrake htjele bi silom rasplesti svoje zlaćane sagove po parketu moje sobe i traže bilo kakvu školjicu⁶ na spušenom zastoru da se uvuku unutra. A ja, kao sam zamrzio i njih. Kao da mi postade odvratno sve, što sadrži život i veselje.

U takvom raspoloženju našao me danas Zvonko, Vjerin brat.

Ušao je i ne pokucavši na vrata. Bez riječi stao je preda me, tako da sam, snašavši se, skočio zapanjen.

To zapravo i nije bio onaj Zvonko koji je još pred kratko vrijeme pričao u ovoj istoj sobi o svojim vratolomnim avanturama te velikom i samosvjesnom gestom razlagao planove svoje budućnosti. Ne. Preda mnom je stajalo jedno skršeno tijelo, jedno tijelo bez života. Čovjek u agoniji svoje preosjećajne tragike. Odijelo mu bješe razvučeno po formama čvrstog, no sada klonulog tijela. Ni trunke one silne elegancije, o onom u Americi stečenom džentlmenstvu.

⁶ *reg.* rupa manje veličine koja ob. nastaje kad ispadne čvor iz daske plotu, kad se što od trošenja probuši i sl. [gledati kroz školju (u plotu)]

Šutnja.

Nisam se usudio prvi što izgovoriti. U mislima mi užarenom jetkošću bijesne prokletstvosnosni prizor, a u srcu me zazebe. Preda mnom je stajao čovjek klonuo i bijedan.

Pokažem mu stolac da sjedne, a on klekne preda me i umorno i jezovito progovori:

-Oprostite, oprostite mi kao što se oprašta ubojici kada ga vode na stratište.

Promucam nešto što ni sam nisam shvaćao i posadim ga na stolac.

-Vi niste ništa krivi, upravo ništa – kažem mu nakon dulje stanke. – Vi niste znali, vi niste mogli znati... Mi smo obojica prokletnici, da, prokletnici.

-Zar sam ja po to došao iz dalekog svijeta? O, o – i on proplače.

-Umirite se, umirite se – rekoh mu, a daljnja mi riječ zape u grlu.

On ustane naglo, i kao u nekoj halucinaciji, poviče:

-Došao sam da na rođenom tlu, koje sam nekoć prokleo, okajem sve. A da mi bude grijeh grozniji i pokajanje veće, eto... Okajat ću sve, sve... Sve ću okajati sam. Ljudi mi ne smiju suditi. Njih sam prokleo...

I prije nego što sam mogao pronaći jednu riječ, ili da ga pitam zna li da mu je umrla tetka, nestade iz moje sobe.

16. svibnja.

O tetkinom ubojstvu vodi se opsežna istraga. Nitko, osim Petrakovića, nije bio onaj dan viđen da ulazi u pokojničin stan. Petraković inkriminirano uporno niječe. Žeravić me posjetio i priča mi da je taj bankar gotovo već posve pomahnitao u istražnom zatvoru.

To je umorstvo za naš grad prava senzacija. Sve moguće vjerojatne, i skroz nevjerojatne, makinacije pripisuju se Petrakoviću i ubijenoj. Moje se ime razvlači također po svim tim blebetavim jezicima. No ja za sve to ništa ne marim. Glavno je da o Vjeri ne znaju ništa zapravo. I tu se svemoguće naklapa, ali u pravu stvar nije još dosad nitko upućen.

16. svibnja poslijepodne.

U deset sati prijepodne pozvali su me da dođem smjesta u hotel u kojem je stanovao Zvonko.

Putem mi je pričao hotelski sluga da se Zvonko sinoć nije vratio, već jutros oko sedam sati. Bio je, kao i sve zadnje dane, snužden. Nikome nije ništa govorio niti što naručio, već se zaključao u svoju sobu. Oko osam sati čuo se iz njegove sobe revolverski hitac. Kad su provalili unutra, našli su ga ogrezla u krv i mrtva na podu kraj kreveta. Na stolu je ležalo pismo naslovljeno na mene. Komisija je tek prije četvrt sata došla i poslala po mene.

Kada sam ušao u sobu, ležalo je Zvonkovo truplo još na podu i bilo prekriveno bijelom plahtom. Oblasna je komisija čekala da otvorim pismo. Prisutan je bio i onaj policijsku činovnik istrage o tetkinom umorstvu.

Nervoznom žurbom otvorim pismo.

-Dragi Branko! Došao sam iz Amerike da uživam. Jest, naprosto da uživam. U obijesnom samovaranju i lagodnom shvaćanju života nisam ni mislio kako sam se pigmejski uzvrpoljio da uništim jednu neizmjernu plamenu srž, koja se divovski splela s korijenom životne krutosti.

Kada sam, nakon beskonačnih krvavih tortura svoje duše i u kalju vlastitog sodomskog prokletstva, shvatio da treba uzročnika kazniti, kaznio sam ga. U spoznaji da se u šarenom glibu smradljive sadašnjosti hipokritski ganjaju polusjene Sjena buduće sveljudske

Istine i Ljubavi, shvatio sam jasno da ima velikih grijeha, koji ne potpadaju pod paragrafe kažnjenika. I sudio sam sam.

Svoju tetku ubio sam ja.

A sada sam nakon oprostajnog vrludanja prošle noći razabrao jasno da nisam pozvan suditi drugima. Kada sam u rosnatoj noći među divljim ispletinama živoga grmlja i u čistom zraku planinskih vrhova ispod nacerenog mjeseca i sablasno-mističnih zvijezda očišćavao svoju dušu, vinula se ona u svijetle kristalne sfere i ja sam u trenutku osjetio da je tamo negdje, u nedohvatu, početak svijetlih i bijelih linija. Negdje tamo daleko na snježnobijelim vrhovima kristalnih sfera.

U tom času, eto, osudih sebe i evo me sada do vaših nogu.

Jedno nisam htio, a to je da i meni sude ljudi. Zvonko.

Pročitam i pružim pismo policijskom činovniku.

Kad ga pročitao, usklikne:

-Dakle, ipak nije Petraković! Nevin!

Svi se uzvrpolje.

-Da-a, nevin – progundam i odmah se sjetih mjesta u pismu: „Ima velikih grijeha koji ne potpadaju pod paragrafe kažnjenika.

I opet mi se ponavlja sve u sjećanju. Užarena kliješta hvataju me za srce i gubim svaku sabranost.

-Nažalost – prekinu tok mojih uspomena glas činovnika – da, nažalost neće pomoći Petrakoviću više niti to pismo.

-Kako?

-Bili smo prisiljeni otpremiti ga noćas u zavod za umobolne. Njegovi su paralitički napadaji sve žešći.

25. svibnja.

Eto. Sve su te strahote, dragi Milane, prošle kroz moju dušu kao lajući orkan razjarene mase i rušile i obarale sve. Niti jedan živac mojega čuvstva nije ostao pošteđen. Rasharačena, pusta i gola je sada moja duša i ljulja se u svojoj preogromnoj boli poput odrtine na vjetru.

Ne znam što se događalo kasnije u Vjerinoj duši. Je li se uopće što događalo. Saznao sam jedino to da je ona još tamo, a s njom i njezina prijateljica Zlata. Staricu, Zlatinu majku, nisam kasnije vidio niti sam joj išao javiti ono što sam o njezinoj kćeri u N-u. doznao.

Nema za me nigdje pravoga mira. Vječno lunjam u mislima, a ona slika u separeu proganja me kao avet, sablasno i ubitačno.

Svaka misao na Vjeru znači za me jedan britki osjećaj oskvrnjene Ljubavi.

U ovom kaosu mojih prezrenih i zgaženih osjećaja nemam druge riječi, već samo vičem riječi velikoga Krista. Vičem ih da se čuju od pakla do neba, vičem ih cijelome svijetu. Luđački mu vičem:

-Tko je bez grijeha, neka prvi baci kamen na nju!

Pobješnjela ždrjebad juri kolesima životnog brzolijeta mahnito, ludo, besciljno.

Iz probodenog srca ČOVJEKA cijede se mlazovi krvi u sagove meke i grimizne, po kojima se valjaju djeca zelenoga Demona.

Raspliće se beskrajno klupko jurnjave i ostavlja krvave mrlje tragova iza sebe.

A u gustom zraku njezinom lebdi još uvijek
Refleks jednih poklada.

POGOVOR

Kalman Mesarić:
„Divlji ples“ – filozofija moralnog pada
Refleks jednih poklada

Riječ unaprijed/poslije

Neprijeporno je da nakon sto godina djelo, i to prvijenac, Kalmana Mesarića, *Divlji ples* iz 1921. godine potrebuje jedno novo gledište. Nagovor, osobne prirode, da se pronađe i na odgovarajući način vrednuje ovaj izvor, otvara novi značaj te tako obogaćuje našu sadašnjost.

Vrijednosni sustav književno-umjetničkog dosega ovog djela potrebno je osloboditi metafizičkih i moralno-etičkih okova ljudske i društvene egzistencije te predočiti zrcalnu sliku prošlosti koja i danas traje i živi u nama.

Čovjekov stav koji se temelji na ljubavi i povjerenju, općoj harmoniji i ljepoti srca, kao i traženju smisla te ljudskoj sreći ovdje dolazi u pitanje.

Prvo djelo Mesarićeva književnog rada, pripovijest *Divlji ples* s pridodanim podnaslovom *Refleks jednih poklada*, krasi naslovnica koju je vrlo uspješno izradio Viktor Šipek, a tisak je odrađen u Križevcima u nakladi Josipa Goldbergera, 1921. godine.

Mesarić u ovom svom djelu poseže za izrazom osobne spoznaje svijeta u formi pisma i dnevničkih zapisa od 28. siječnja pa do 25. maja i na taj način zatvara radnju.

Osobna ispovijed, čista misao uma i srca dolaze u takvoj strukturi do neslućenih mogućnosti kojima obuhvaća čitav niz proturječnosti na pozornici života. Vidljiva je želja za demistifikacijom jednog prostora i vremena nakon 1. svjetskog rata.

Autor se otvoreno osobno obraća preko glavnog lika prijatelju Milanu kako bi zajedno podijelili osjećaje i misli. Ta potreba duše da se ispovijedi, jer je slaba, tjeskobna i nemoćna, ugrađuje se u avangardni izraz poetike početka 20. stoljeća koja donosi nova strujanja na umjetničkoj sceni Europe.

Izraz, izražaj, odnosno ekspresionizam koji je nastao na otporu i pobuni protiv moralne dekadencije građanskog sloja i dehumanizacije čovjeka ostavio je vidljiv trag u djelu.

U takvim okolnostima životnog prostora i vremena mladenaštvo provodi i naš Kalman Mesarić rođen 1900. u Prelogu, pa je iluzorno očekivati da se taj sveopći kaos neće odraziti na duhovni i umjetnički razvoj mladića i tako snažno zazvoniti na uzbunu i borbu za nove vrijednosti i moral.

Mesarić izražava bol, raspadanje i pad duboko proživljavajući u svom duhovnom svijetu taj tematski okvir koji se nameće kao imperativ njegova umjetničkog bića. Ta snažna erupcija osjećaja do hipersenzibilnosti nekontrolirano navire i stvara nesigurnost i promjene raspoloženja.

Jezik *Divljeg plesa* je ispovijedan, ali istovremeno i dinamičan, pun emocija i misli u kojima se nižu slike pune strasti i uzbuđenja. Snažan utjecaj podsvjesnog, koje ponekad jezično vodi i do grotesknog, propitkuje se do izgubljenosti i propadanja te lik pojedinca luta u svojoj filozofiji usamljenosti.

Obilje hedonizma kojemu hrli novi malograđanski svijet zapravo guši i rezultira dubokim moralnim ponorom. Težnja prema moralnim vrijednostima, prema dobroti, prema ljubavi srca ostaje tek zadatak pojedinca nasuprot masi. Pukotina, ili bolje reći provalija između moralnog i kaotičnog, pretpostavlja gubitak komunikacije i ljudskih emocija. Tako je vidljivo da je u djelu reduciran dijalog i međusobno nerazumijevanje kao velika šutnja koja tek progovara u nekim okolnostima: „Njezina tetka, to je prava aždaja“ (Mesarić 1921: 5). No svakako je i vrlo zanimljivu odrednicu dao Dubravko Jelčić u *Pet stoljeća hrvatske književnosti*:

Pripovijest *Divlji ples*, refleks jednih poklada; kako je u podnaslovu zove autor, jedini rezultat njegovih kratkotrajnih novelističkih nastojanja, pripada duhom i izrazom, temom, likovima i motivima u krug malobrojnih naših, više ili manje uspješnih, prozних traženja nakon prvoga rata, s ciljem da se izrazi atmosfera koja je ovladala ljudima u prvim poratnim godinama, ono kaotično, moralno nestabilno vrijeme kad su ljudi, u želji da nadoknade izgubljeno, stali neumjereno grabiti užitke prepuštajući se beskrupulozno i lakoumno podivljalom paroksizmu neiživljenih nagona i seksualne hysterije, izivljavanju u sjajnim dubokodekoltiranim opravama, opojnim parfemima i skupocjenim nakitima, blistavim karnevalskim zabavama i alkoholu. (1965: 308)

Mesarić u pripovijest uvodi likove koji se lome na razini dvaju svjetova birajući pri tome osobni *modus vivendi* koji vodi na kraju u potpuni moralni pad i blud.

Branko, mladić hipersenzibilne duše, komponira i svira klavir, ustoličuje umjetničku dušu koja je platonistički zaljubljena u djevojku Vjeru, mladu i lijepu, a i ona je u normalnim okolnostima života njemu naklonjena u jednoj *bestjelesnoj privrženosti*.

On se očituje svom prijatelju u pismu: „Ti znadeš da bez Vjere ne mogu živjeti“ (Mesarić 1921: 4).

Međutim, na putu ljubavi, fatalno i kobno nameću se dva uvjeta: tetka – Aždaja (Irma Verlić) koju na kraju ubija nećak Zvonko, stariji Vjerin brat, povratnik iz Amerike. Tetku tako snađe kazna za čin ljubavne manipulacije i moralnu dekadenciju koju je posijala u životu čistih i zaljubljenih srca Branka i Vjere. I drugi uvjet je ples – divlji ples koji obožavaju i tetka i Vjera u duhu zabave, dubokih dekoltea, obnaženog tijela, vina i cigareta te lascivnih udvarača.

Branko ne pleše i to je njegova životna bol, koje je svjestan, jer na igrankama mora gledati Vjeru, svoju ljubav, u naručju drugih muškaraca.

Ples je i erotizam, ritam koji služi da izazove i seksualnu želju. To je erotski nagovještaj rađanja uzbuđenja i zadovoljstva pun lascivnih pokreta i zabave u kojem se plesni par intimno povezuje.

Ovdje Eros, bog ljubavi, vodi bitku protiv Logosa, uma, i taj nemir i borba u čovjeku pokreće čežnju tijela i srca što vodi u glib.

Ples je *divljačka potreba* i najgore se tek budi u ljudima u: „Pokladno vrijeme ubraja se u prvome redu među takozvanu unaprijed određenu epohu sveljudskog prekomjernog veselja, dakle, ludovanja“ (*Isto: 21*).

I upravo u vrijeme poklada Vjerina prijateljica Zlata uvaljuje Vjeri na plesu gospodina Petrakovića koji se zagleda u nju te kao pripadnik građanskog sloja, bogati direktor i bankar, nudi joj malo kasnije ženidbu i siguran život.

Tada, 19. marta, dolazi do prekretnice u radnji te motiv slobode tijela ulazi dominantno u prvi plan. Vjera, Zlata, Petraković i još neki gospodin otputuju zajedno na provod u primorje.

Branko ostaje praznih ruku, prazne i bolne duše te je sve oko njega mrak jer je upravo ples, *krvava neman*, razorila sve njegove osjećaje: „To bijaše trijumf poživčane mase“ (*Isto: 37*).

Osjećaj gorčine, ljubavnog brodoloma i slomljenog srca posebno je kulminirao kad se nakon jednog mjeseca Petraković vratio sam bez Vjere. Branko donosi odluku: „Moram da nađem Vjeru, ma našao time i svoju propast“ (*Isto: 61*).

Upravo ovako snažna slutnja i htijenje da pomogne Vjeri padaju u jedan sveopći nihilizam koji izgubljene duše vuče na dno bludnog života. Naime, Vjera i Zlata završavaju u javnoj kući i to u zagrljaju s rođenim bratom koji na kraju okajava svoj grijeh samoubojstvom dok Petraković, živčano rastrojen,

završava u umobolnici. Razorene duše, u boli i kaosu, Branko ostaje u nemiru i tjeskobi života: „Nema za me nigdje pravoga mira“ (*Isto*: 77).

Ljubav, taj plemeniti osjećaj, taj dar i snaga života, jedina vrijednost koja odražava čovječanstvo, prepuštena je ovdje odluci Isusa Krista: „Tko je bez grijeha, neka prvi baci kamen na nju“ (*Isto*: 78).

Ima dakle, u pripovijesti Kalmana Mesarića od prije 103 godine, poruka o slobodi i emancipaciji kao poželjnim vrijednostima koje ne bi smjele biti inficirane pretjeranim hedonizmom i bludničanjem.

Vlastito JA ipak zahtijeva kontrolirane uvjete razvoja kako ne bi zapalo u beznađe i prazninu.

Kriza ljudskog života, nekada i danas, zvoni na sveopću uzbunu i mladenaštvo koje je gladno, treba usmjeriti k samoostvarenju pozitivnih vrijednosti i tako sliku života humanizirati jer ona otvara vrata sretnijoj budućnosti.

Marijan Lazar, prof.

Literatura:

Mesarić, Kalman. 1921. *Divlji ples*. Zagreb: Tisak i komisijonalna naklada Josipa Goldbergera.

Jelčić, Dubravko. 1965. *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.

RIJEČ REDAKTORICE

Između dva svjetska rata u hrvatskoj se književnosti pojavljuje Kalman Mesarić, pisac iznimnog talenta koji u svojim djelima tematizira aktualne pojave svojeg vremena. Iako je u povijesti književnosti poznat kao komediograf, svoj književni put započinje ekspresionističkom novelom *Divlji ples* koja izlazi 1921. godine.

Divlji ples ili *Refleks jednih poklada*, kako stoji u podnaslovu djela, Dubravko Jelčić djelo svrstava u novelu te kaže da je to: *jedini rezultat njegovih novelističkih nastojanja*.¹ Međutim, samo je djelo pisano u epistolarnom obliku (obliku pisama) koje glavni lik piše svojem prijatelju Milanu. Iako su u djelu prisutni ekspresionistički elementi kao što su raskalašenost mase, nemir, tjeskoba, snažna podsvijest, a sam glavni lik je ustvari ekspresionistički pjesnik, odnosno vizionar koji piše o vlastitoj ekspresiji (izrazu vlastite unutrašnjosti), nemoguće je oteti se dojmu da je u ovome djelu Mesarić tražio uzor u Goetheovu romanu *Patnje mladoga Werthera* koji je isto tako pisan u epistolarnom obliku. U oba je djela glavni lik nesretno zaljubljen, pesimističan, o svojim problemima i nedoumicama piše svojem prijatelju. Razlika je u tome što si Goetheov junak na kraju romana oduzima život jer ne vidi smisao života bez svoje ljubavi, dok Mesarić svojeg junaka ne ubija, već ga ostavlja u kaosu vlastitih misli i osjećaja koji ga izjedaju i muče, a što je odlika ekspresionizma, vremena u kojem je djelo i nastalo.

---

¹ Citirano prema Jelčić, Dubravko, 1965., *Gospodsko dijete*, u: Strozzi, Kulundžić, Mesarić, Senečić, *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Knjiga 106, priredio Dubravko Jelčić, Zagreb.

S obzirom na to da je od prvog izdanja *Divljeg plesa* (1921.) pa do reizdanja (2024.) prošlo više od stoljeća, napravljena je usklada s današnjim standardnim jezikom. Pravopisno i gramatički tekst novele nema previše odmaka od današnjeg standardnog jezika te nisu bile potrebne prevelike intervencije. Intervencije su odrađene većinom na leksičkom i sintaktičkom planu.

Pravopisna se odstupanja pojavljuju u pisanju zarezima u zavisno složenim rečenicama: *...nije to baš tako prijeka potreba, jer mnogo ljudi takvo što uopće ne pozna; Poznavao sam jednu djevojčicu od kojih pet šest godina, koja nije imala pojma ni o kakvim baletnim niti karakternim plesovima; Ples je jedno nepotrebno sredstvo, koje vodi k cilju. Zarez je u ovim rečenicama nepotreban jer su napisane uobičajenim redosljedom. Isto je tako primijećeno da Mesarić ne provodi dosljedno glasovnu promjenu u primjerima: *sbogom (zbogom), odputio (otputio) i bezciljno (besciljno)*.*

U dijalogima, na kraju replika Mesarić često, ponekad i nepotrebno, koristi crtice kojima označava dužu stanku. Unutar rečenice, one su zamijenjene zarezima, dok su na kraju replika izbačene iz teksta.

Sintagma *da + prezent* ne koristi se danas u hrvatskom standardnom jeziku te se mijenja infinitivom: *Ipak treba da budemo kod tog prosuđivanja vrlo oprezni i nipošto prestrogi. (Ipak moramo pri tom prosuđivanju biti vrlo oprezni i nipošto prestrogi); Mi uopće ne treba da budemo strogi moraliste. (Mi uopće ne moramo biti strogi moralisti); Treba li što da vam kažem? (Trebam li vam što reći).*

Sintagma *spram + genitiv* zamijenjena je sintagmom *prema + dativ*: *Zar su ga vezala kakva neispunjiva obećanja*

spram nje? (Zar su ga vezala kakva neispunjena obećanja prema njoj?) Mesarić koristi i prijedlog prema, no u obliku prem: upitam tetku, prem nisam ni sam vjerovao u to; Prem toliko sudbonosno, za nas je najmanje važno.

Veznik i prilog *kao* Mesarić koristi u istom obliku *ko* te ga je bez konteksta nemoguće razlikovati: *Protarem oči, bez riječi, ko lud. (Protarem oči, bez riječi, kao lud); Ko je bez grijeha, neka prvi baci kamen na nju! (Tko je bez grijeha, neka prvi baci kamen na nju!).*

Najviše intervencija bilo je na leksičkom planu. Riječi koje se više ne rabe u današnjem hrvatskom standardnom jeziku zamijenjene su riječima koje su danas u uporabi: *talas (val), sprat (kat), vazduh (zrak), kombinovano (kombinirano), ubistvo (ubojstvo), policajni (policijski), naočare (naočale), okean (ocean), srećno (sretno), obezbijediti (osigurati), molekul (molekula), kombinovati (kombinirati), posmatranje (promatanje).* Poneke su riječi ostale u originalu te su objašnjene u fusnotama kako se ne bi izgubio duh vremena u kojem je djelo nastalo.

Marija Oto

BIOGRAFIJA KALMANA MESARIĆA

Kalman Mesarić (Prelog, 17. 9. 1900. - Zagreb, 30. I. 1983), redatelj, dramatičar, prevoditelj i kazališni kritičar. Rođen je u obrtničkoj obitelji Stjepana Mesarića i Regine r. Brumec. Nakon Klasične gimnazije u Zagrebu i Banjoj Luci (gdje maturira u Juvenatu Opatije Marije Zvijezde koju vode oci trapisti), dolazi u Zagreb. Nakon nekoliko godina činovničkoga rada u „Francku“, novinarskoga rada (uređuje satirični list „Koprive“) i objavljenih prvih književnih radova, zapošljava se 1924. u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu kao pomoćni redatelj. U istome kazalištu bavi se i prevodjenjem (većinom s mađarskoga i njemačkoga jezika). Tu ostaje do 1945. i režira velik broj djela, u rasponu od klasike do suvremene drame, od kojih je brojne i preveo. Kao stipendist svojega kazališta studira dramaturgiju u Berlinu (gdje pohađa i redateljske seminare Maxa Reinhardta te pokuse Erwina Piscatora), odakle i piše za zagrebačke listove. Bio je kazališni kritičar „Hrvatskog pokreta“, „Riječi“ i „Vidika“, a kritike i teatrološke eseje piše za nekoliko kazališnih časopisa („Comoedia“, „Hrvatska pozornica“, „Kulisa“).

Kao autor u početku književnoga i kazališnoga djelovanja blizak je avangardnim umjetničkim pokretima (ekspresionistička novela *Divlji ples*, 1921; zbirka avangardnih pjesama *Tragigroteske*, 1923; drame tiskane u knjizi *Kozmički žongleri*, 1925.), ali se na prijelazu iz 1920-ih u 1930-e odredio za »socijalnu umjetnost« (brošura *Smjerovi moderne umjetnosti*, 1929.). U zagrebačkome HNK-u 1931. izveden mu je pučki igrokaz *Joco Udmanić* te zatim nekoliko komedija iz zagrebačkoga društvenog života objavljene u knjizi *Među nama*, 1937. (*I u našem gradu*; *Korak preko rampe* i *Poslovne tajne*). Njegova komedija *Gospodsko dijete* (HNK Zagreb,

1936.), jedna je od najboljih i najpopularnijih hrvatskih komedija između dvaju svjetskih ratova, a uspješno živi na sceni i danas. Autor je i socijalne drame *Estera* (1938). Sva su mu djela (osim *Koraka preko rampe*) izvođena na sceni HNK u Zagrebu, a dva puta je nagrađen Demetrovom nagradom za dramske tekstove: *Joco Udmanić* (1930./1931.) i *U našem gradu* (1933./1934.).

U lipnju 1941. dodijeljen je na rad kazalištu u Sarajevo gdje je ostao jednu sezonu kao direktor Drame i dramaturg; kratak povratak u HNK Zagreb gdje režira i uređuje *Kazališni list*, a 1946. odlazi u Rijeku gdje organizira hrvatsku dramu, zatim je radio kao direktor Drame i redatelj u Splitu i Sarajevu, redatelj u Tuzli (1953.-57.), nakon toga u Šibeniku, a na kraju je do umirovljenja bio umjetnički direktor Zagrebačkoga gradskog kazališta Komedija (1957.-59.).

U 1950-ima i 1960-ima objavljivao je dramaturške i teatrološke studije u tuzlanskome časopisu *Pozorište* u čijem je pokretanju sudjelovao. Nakon svojevrsnoga literarnog egzila, poslije odlaska u mirovinu, objavio je roman *Dravom zlato plovi* (1973.) o podravskim ispiračima zlata, a posmrtno mu je objavljen roman *Poker Baltazara Bodora ili Dugme na Fortune kapi* (2000.).

Kalman Mesarić umro je 30. siječnja 1983. godine u Zagrebu. Uspjeh njegova rada u kazalištima diljem Jugoslavije bio je vidljiv po rastu umjetničke razine predstava, popularizaciji kazališta i većemu interesu publike pa je za svoj rad za života dobio, uz ostala priznanja, i republičku nagradu. Danas njegovo ime nosi nagrada Kalman Mesarić koju za dramsko djelo dodjeljuje Hrvatski sabor kulture, a u Prelogu su 2014. pokrenuti *Dani Kalmana Mesarića*, manifestacija koja obilježava Mesarićev život i djelo te svake godine objavi neko njegovo djelo, ali i potiče suvremenike koji stvaraju iz njegove poetike.

SADRŽAJ

DIVLJI PLES	5
POGOVOR	62
RIJEČ REDAKTORICE	67
BIOGRAFIJA KALMANA MESARIĆA	70

KALMAN MESARIĆ
DIVLJI PLES

Knjižnica Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu
Knjiga 122.

TISAK
Tamposit Nedelišće

ISBN: 978-953-8488-13-9

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001241189.

ISBN: 978-953-8488-13-9

9 789538 488139